

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

NATAŠA JEŠELNIK

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**EKONOMSKE POSLEDICE STARANJA
PREBIVALSTVA V SLOVENIJI**

Ljubljana, junij 2008

NATAŠA JEŠELNIK

IZJAVA

Študentka Nataša Ješelnik izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Leje Bregar in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

Kazalo

1 UVOD	1
2 STARANJE PREBIVALSTVA V SLOVENIJI.....	1
2.1 Vzroki staranja	6
2.1.1 Zniževanje rodnosti	7
2.1.2 Podaljševanje pričakovanega trajanja življenja – zmanjšanje smrtnosti... 11	
2.1.3 Migracije.....	13
2.2 Projekcije prebivalstva.....	15
3 POSLEDICE STARANJA PREBIVALSTVA.....	17
3.1 Vpliv na trg dela, produktivnost in gospodarsko rast	18
3.1.1 Upadanje števila aktivnega prebivalstva	18
3.1.2 Manjša gospodarska rast.....	21
3.1.3. Vpliv staranja na produktivnost dela	22
3.2 Vpliv na javne finance	23
3.2.1 Naraščanje števila upokojencev v Sloveniji	25
3.2.2 Naraščanje pokojninskih izdatkov	28
3.2.3 Rast proračunskih izdatkov za zdravstvo.....	32
3.3 Dohodkovni položaj upokojencev	36
3.4 Potrošnja blaga in storitev.....	37
4 SKLEP	38
LITERATURA	40
VIRI	42
PRILOGE.....	1

1 UVOD

Staranje prebivalstva je tako kot v svetu tudi v Sloveniji proces, ki se mu ne bo mogoče izogniti. Podaljševanje življenjske dobe je najbolj značilen demografski pojav vsake sodobne družbe in skupaj z nižanjem rodnosti vodi v staranje prebivalstva. Z upadanjem števila rojenih in upočasnjevanjem umrljivosti se spreminja tudi starostna sestava prebivalstva. Za staranje prebivalstva je značilno povečevanje deleža prebivalcev, starejših od 64 let, in ko ta delež preseže 7 %, se prebivalstvo uvršča med staro.

V zadnjih petnajstih letih se je pričelo prebivalstvo Slovenije hitreje starati. Socialni in ekonomski napredek je vplival na zmanjševanje umrljivosti, še posebej ljudi srednjih let in starejših. Upadanje rodnosti prebivalstva je bilo tako izrazito, da je bil naravni prirast prebivalstva Slovenije od leta 1997 do leta 2006 negativen (na leto več ljudi umre, kot se jih rodi). Leta 2006 je bil prvič po devetih letih znova pozitiven. Staranje prebivalstva je dodatno pospešilo zmanjševanje priseljevanja, ki je običajno pomlajevalo prebivalstvo Slovenije. Demografi napovedujejo, da se bo staranje prebivalstva Slovenije nadaljevalo.

Namen diplomskega dela je celovito predstaviti problem staranja v Sloveniji in posledic tega procesa. V Sloveniji je zadnje čase veliko govora o staranju, narejenih je tudi že kar nekaj raziskav, ni pa prispevka, ki bi celovito zaokrožil vsebine. Posledice staranja prebivalstva so zelo obsežne, kažejo se na različnih področjih. Staranje prebivalstva vpliva na rast proračunskih izdatkov za starejše, tako zdravstvene, kot pokojninske. Naraščajo izdatki za starostne pokojnine, ker je število ljudi, ki so upravičeni do le-teh, vedno večje. Vedno višji pa so tudi izdatki za zdravstvo, ker je vedno več ljudi, ki so dovzetnejši za poškodbe in bolezni in pogosteje potrebujejo zdravniško pomoč. Zmanjšuje se delež delovno aktivnega prebivalstva, kar povzroča spremembe na trgu dela, poleg tega staranje vpliva še na produktivnost, s tem posledično tudi na potencialni bruto domači proizvod prebivalstva, spreminja se odnos med generacijo mlajših in starejših.

V prvem delu diplomskega dela bom predstavila pojem staranja ter dejavnike, ki privedejo do staranja. S kazalci staranja bom opisala razmere v Sloveniji in obravnavala razmere na področju rodnosti, smrtnosti ter migracij v Sloveniji, ki so glavni dejavniki, ki vplivajo na demografske značilnosti prebivalstva. V drugem delu pa bom predstavila posledice staranja, osredotočila se bom predvsem na ekonomske posledice, vpliv na javnofinančni položaj države, izdatke za zdravstvo in pokojnine ter vpliv na trg dela. V zaključku bom na kratko povzela glavne ugotovitve ter nakazala nekatere možne rešitve problema.

2 STARANJE PREBIVALSTVA V SLOVENIJI

Eden od glavnih dosežkov druge polovice 20. stoletja, ki izhaja iz izboljševanja zdravstvenih pogojev in socialnih razmer, je podaljševanje življenjske dobe prebivalstva. Ta proces zlasti v razvitih državah sovpada z izrazitim upadanjem števila rojstev. Zato se

zvišuje povprečna starost in dolgoročno upada skupno število prebivalcev. Staranje prebivalstva je, tako kot v svetu, tudi v Sloveniji proces, ki se mu ne bo mogoče izogniti. Je reverzibilen proces (prebivalstva se lahko starajo ali pomlajujejo), ki ga definiramo kot povečevanje deleža starega prebivalstva nad neko starostno mejo v celotnem prebivalstvu oz. kot zmanjševanje deleža mladega prebivalstva v celotnem prebivalstvu. Podaljševanje življenjske dobe je najbolj značilen demografski pojav vsake sodobne družbe in skupaj z nižanjem rodnosti vodi v staranje prebivalstva. Z upadanjem števila rojenih in upočasnjevanjem umrljivosti se spreminja tudi starostna sestava prebivalstva.

Proces staranja lahko prikažemo s pomočjo različnih kazalcev, kot so odstotek starega prebivalstva (65 in več ali 60 in več let starih med prebivalstvom), indeksi staranja, srednja starost prebivalstva ter koeficient starostne odvisnosti. Indeksi staranja so definirani z razmerjem med številom starega prebivalstva in številom otrok (0–14 let). Izražajo število ljudi, starih 65 let in več, v neki družbi na 100 otrok. Po teh indeksih lahko ločimo mlada, zrela in stara prebivalstva. Za mlada prebivalstva je značilen indeks staranja do 15 ter odstotek starega prebivalstva do 5, za zrela prebivalstva indeks staranja med 15 in 25 in z odstotkom starih od 5 do 7, za stara prebivalstva pa velja da imajo indeks staranja nad 25 ter odstotek starih nad 7 (Malačič, 2003, str. 23). Srednjo oz. povprečno starost prebivalstva dobimo tako, da skupno število let vseh prebivalcev delimo s številom prebivalcev. Povprečna starost bo nižja, če je v skupnem prebivalstvu večji delež mladih oz. višja, če je večji delež starejših prebivalcev (Bregar, 1998, str. 20). Koeficient starostne odvisnosti je število prebivalcev v starosti 65 let in več, v primerjavi s številom delovno sposobnega prebivalstva (v starosti od 15 do 64 let) v državi oziroma teritorialni enoti.

Staranje povzročata predvsem zniževanje rodnosti in zniževanje smrtnosti starejšega prebivalstva, na primer, starejšega od 30 ali celo 40 let. Zniževanje smrtnosti v starostni skupini do 30. leta starosti prispeva k pomlajevanju prebivalstva. V odprtem prebivalstvu vplivajo nanj tudi migracije. Neto priseljevanje mladih prispeva k pomlajevanju, neto priseljevanje starih pa k staranju. Mladi so bolj nagnjeni k migracijam, zato je tudi njihov vpliv na pomlajevanje pomembnejši.

Demografska gibanja lahko ponazorimo z naslednjo enačbo:

$$P_{t+1} = P_t + B_t - D_t + (I_t - E_t) \quad (1.1)$$

kjer predstavljajo:

P_{t+1}število prebivalstva na nekem prostoru v obdobju t+1

P_t število prebivalstva v izhodiščnem obdobju t

B_tštevilo rojstev

D_tštevilo smrti

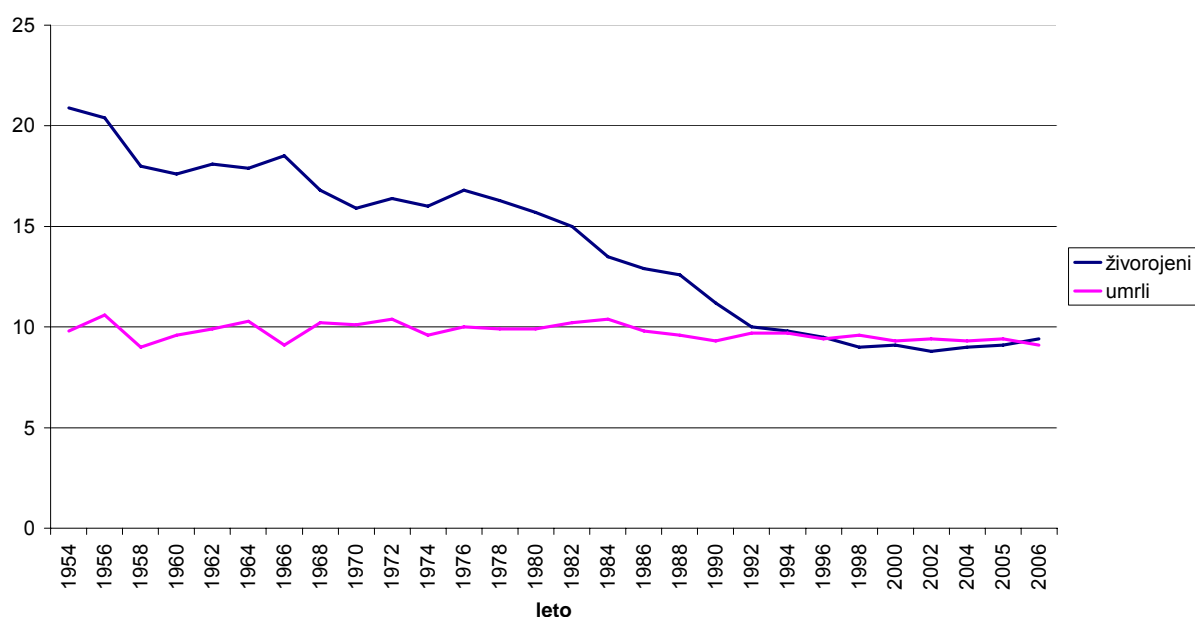
I_tštevilo imigrantov ali priseljencev v opazovano področje

E_tštevilo emigrantov ali odseljencev iz opazovanega področja

Ta temeljna demografska enačba (1.1) nam pove, da na spreminjanje prebivalstva neke države vplivajo trije dejavniki: število rojstev ali rodnost, število smrti ali smrtnost ter migracije, ki pomenijo razliko med številom imigrantov in emigrantov (van de Kaa, 2002, str. 80).

Prebivalstvo Slovenije že nekaj časa sodi med stara prebivalstva. V Sloveniji se je tako kot v ostalih razvitih državah prebivalstvo začelo starati v času demografskega prehoda, ki se je začel proti koncu 18. stoletja. Rodnost je sprva padala počasi, ob koncu demografskega prehoda okoli leta 1953 pa je zrelo prebivalstvo že prešlo v staro (v Sloveniji je bilo že več kot 7 odstotkov starih). Še hitreje pa se je prebivalstvo začelo starati v 80. letih prejšnjega stoletja (Malačič, 1985, str. 128). Kot lahko vidimo v Tabeli 1 v prilogi ter na Sliki 1, je bil **naravni prirast** prebivalstva v Sloveniji po drugi svetovni vojni prvič negativen leta 1993, ko je umrlo 219 prebivalcev več, kot se jih je rodilo. Naslednja štiri leta je imela Slovenija pozitiven naravni prirast, čeprav je bil ta skromen. Od leta 1997 naprej je bil naravni prirast prebivalstva Slovenije negativen. Leta 2006 je bil naravni prirast prebivalstva v Sloveniji po devetih letih spet pozitiven: umrlo je 752 oseb manj, kot se jih je rodilo.

Slika 1: Naravno gibanje prebivalstva, Slovenija, 1954–2006 (na 1000 prebivalcev)

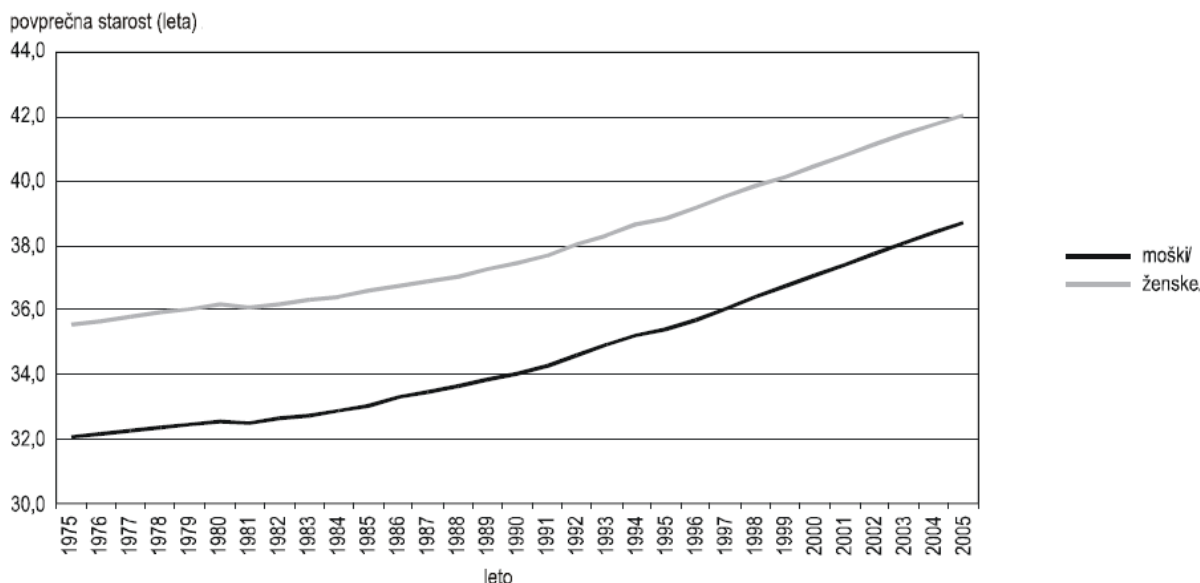

Vir: Ilić et al., 2007, str. 61.

Po kazalniku **povprečne starosti prebivalstva** se je prebivalstvo Slovenije začelo starati sredi 20. stoletja. Povprečna starost prebivalstva Slovenije je v preteklih treh desetletjih postopoma rasla. Kot lahko vidimo na Sliki 2 na str. 4, je bil leta 1975 prebivalec Slovenije v povprečju star 33,9 leta, povprečna starost ženske je bila 35,8 leta. V tridesetih letih se je povprečna starost moških povečala na 40,4 leta, povprečna starost žensk pa na 42 let. Čeprav je povprečna starost moškega (38,7 leta) nižja od povprečne starosti ženske (42,0

leta), je v omenjenem obdobju bolj narasla povprečna starost moških (za 6,6 leta) kot žensk (za 6,4 leta).

Slika 2: Povprečna starost prebivalstva po spolu, Slovenija, 1975–2005

Vir: Ilić et al., 2007, str. 67.

Indeks staranja prebivalstva (razmerje med prebivalstvom, starim 65 let ali več, ter prebivalstvom, mlajšim od 15 let) se je v zadnjih tridesetih letih povečal za 2,4-krat. Leta 1975 je v Sloveniji na 100 oseb, mlajših od 15 let, živelo 45 (natančneje 45,2) oseb, starejših od 64 let. Do sredine osemdesetih let prejšnjega stoletja je vrednost indeksa nihala, vendar se ni bistveno spremenila. Od leta 1985 vrednost indeksa staranja neprestano raste. Do leta 1991 ni njegova letna rast nikoli preseгла 2 odstotnih točk, po letu 1995 pa ni nikoli zrasla za manj kot 3,8 odstotne točke. Njegova vrednost je v preteklih treh desetletjih zrasla za 63,5 odstotne točke in sredi leta 2005 dosegla vrednost 108,7 (Ilić et al., 2007, str. 67). Leta 2006 je znašal 113,7, kar pomeni, da je konec leta 2006 v Sloveniji na 100 prebivalcev, starih manj kot 15 let, živelo skoraj 114 oseb, starih 65 let ali več. V Tabeli 1 so prikazani indeksi staranja v Sloveniji.

Tabela 1: Indeksi staranja prebivalstva, Slovenija, 1995–2006

Leto	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Indeks staranja	67,0	71,3	71,5	79,7	83,3	87,8	91,9	96,4	100,8	104,9	108,7	113,7

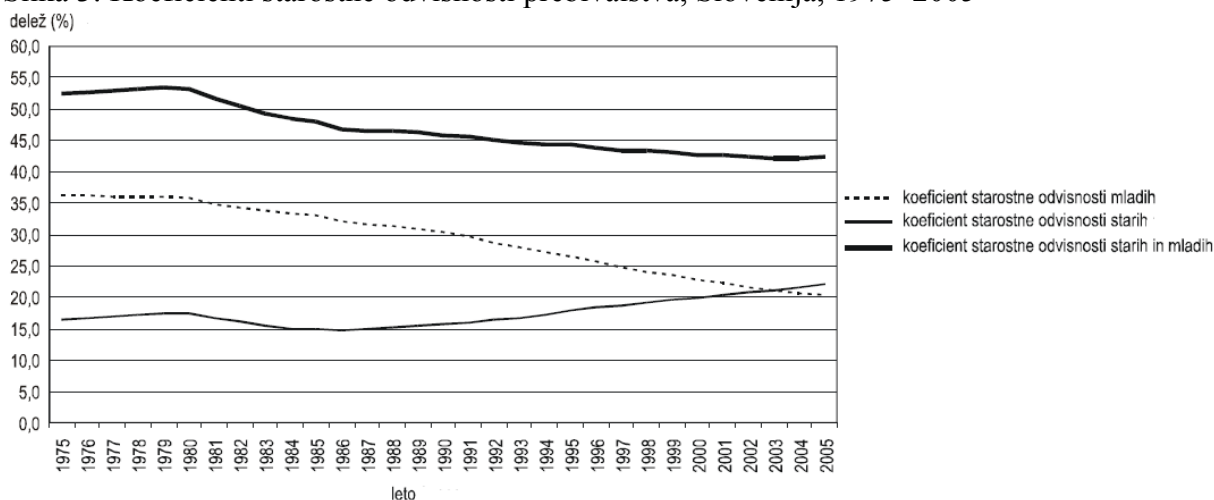
Vir: Ilić et al., 2007, str. 238.

Razmerje med starostno odvisnim (prebivalci, mlajši od 15 let in starejši od 64 let) ter starostno neodvisnim prebivalstvom (prebivalci, stari 15-64 let) merimo s **koeficientom starostne odvisnosti prebivalstva**. V preteklih treh desetletjih se je vrednost koeficienta v Sloveniji znižala za 10,2. Vrednost koeficienta je padala na račun padanja koeficienta starostne odvisnosti mladih, kar je povezano z zmanjševanjem deleža mladega

prebivalstva. Leta 2005 je bila vrednost koeficienta oz. indeksa starostne odvisnosti¹ 42,3, kar pomeni, da je bilo od 100 delovno sposobnih prebivalcev odvisno toliko mlajših od 15 let ter starih 65 let ali več.

Slika 3 prikazuje koeficient starostne odvisnosti prebivalstva. Koeficient starostne odvisnosti mladih je leta 1975 znašal 36,1 in je predstavljal 68,8 % vrednosti koeficienta starostne odvisnosti prebivalstva. Do leta 2005 je neprestano upadal in dosegel vrednost 20,3. Z vidika proučevanja tematike, ki nas zanima, pa je pomemben predvsem koeficient starostne odvisnosti starih. Koeficient starostne odvisnosti starih v Sloveniji nepretrgoma raste od leta 1987. Njegova vrednost se je s 16,3 leta 1975 povečala na 21,7 in je tako v letu 2005 predstavljal 52,1 % celotne vrednosti koeficienta starostne odvisnosti prebivalstva. Od leta 2003 predstavljajo osebe, starejše od 64 let, večino koeficienta starostne odvisnosti prebivalstva.

Slika 3: Koeficienti starostne odvisnosti prebivalstva, Slovenija, 1975–2005

Vir: Ilić et al., 2007, str. 69.

Vrednost koeficienta starostne odvisnosti starih naj bi v Sloveniji v skladu s srednjo varianto demografskih projekcij narasla z 21,7 v letu 2005 na 55,6 v letu 2050 (Ekonomski izzivi, 2007, str. 66).

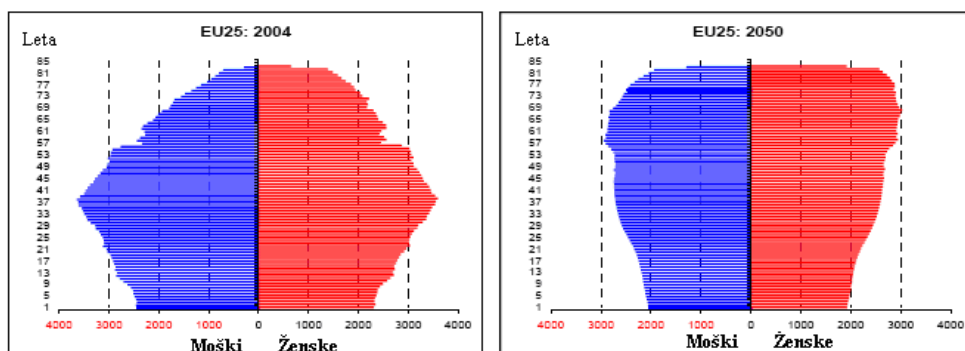
Danes so najhitreje naraščajoča starostna skupina prebivalstva v svetu najstarejši, to so tisti, ki so že dosegli starost 80 let in več. V Tabeli 2 v prilogi lahko vidimo, da se bo število prebivalstva, starejšega od 80 let po Eurostatovih projekcijah prebivalstva v državah EU-25 povečalo za 180,5 % v obdobju 2005–2050.

Evropska komisija je v poročilu leta 2006 državam članicam napovedala, da bo stopnja rodnosti v vseh državah ostala pod naravno stopnjo reprodukcije. Pričakovana življenjska doba se je od leta 1960 podaljšala za osem let in se bo v naslednjih petih desetletjih predvidoma podaljšala za nadaljnjih šest let. Zaradi teh sprememb se bo v EU in Sloveniji do leta 2050 (glej sliki 4 in 5 na str. 6) število prebivalstva v mlajših skupinah prebivalstva

¹ Indeks starostne odvisnosti starih je razmerje med starim in delovno sposobnim prebivalstvom (starejši od 15 let).

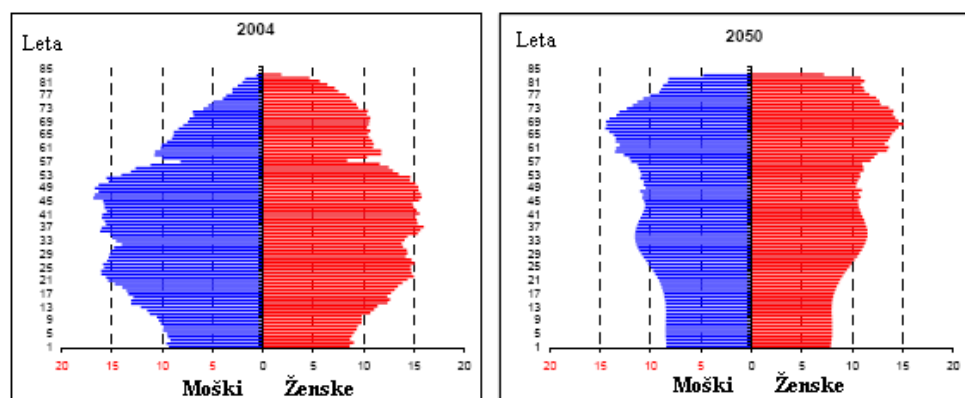
hitro zmanjševalo, v starejših pa povečevalo. Starostno strukturo prebivalstva lahko nazorno prikažemo s starostnimi piramidami, ki prikazujejo na abscisni osi deleže moškega in ženskega prebivalstva, na ordinatni pa starostne razrede. Širši kot je spodnji del, in ožji kot je zgornji del piramide, mlajše je prebivalstvo. Starostna struktura prebivalstva EU in Slovenije kaže staranje, ta razvoj pa je vedno hitrejši.

Slika 4: Starostni piramidi za prebivalstvo EU-25 leta 2004 in 2050

Vir: The impact of ageing on public expenditure, 2006, str. 7.

Slika 5: Starostni piramidi za prebivalstvo Slovenije leta 2004 in 2050

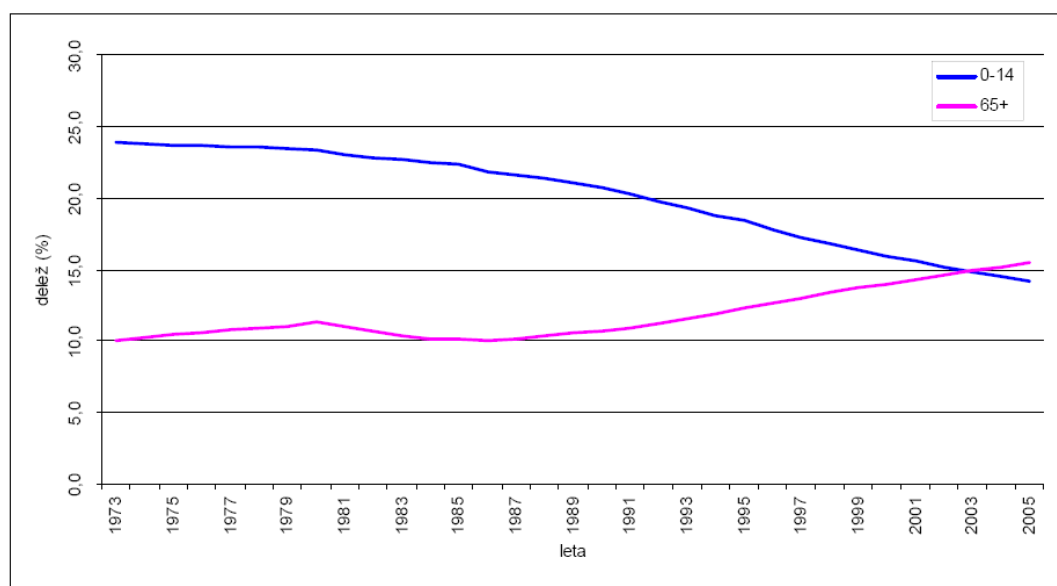
Vir: The impact of ageing on public expenditure, 2006, str. 53.

2.1 Vzroki staranja

Poglejmo si podrobneje dejavnike, ki odločilno vplivajo na staranje prebivalstva. Najpomembnejša vzroka staranja prebivalstva sta upadanje rodnosti in podaljševanje življenjske dobe prebivalstva v daljšem obdobju.

V Sloveniji se je v zadnjih 50 letih število rojstev skoraj preplopolovilo, življenjska doba pa se je podaljšala za 16 let. Kot lahko vidimo na Sliki 6 na str. 7, je bilo v Sloveniji leta 2003 število prebivalcev, starih 65 let in več, prvič večje od števila otrok.

Slika 6: Delež prebivalstva, mlajšega od 15 let in starega 65 let ali več, Slovenija, 1973–2005

Vir: Strategija za dvig rodnosti v Sloveniji, 2006, str. 9.

2.1.1 Zniževanje rodnosti

Izjemno pomemben demografski dejavnik dinamike prebivalstva je rodnost², ki se razlikuje po državah in časovnih obdobjih. Povprečna pričakovana starost doživetja ob rojstvu in povprečna starost ob smrti se pri nas že vrsto let povečujeta in tako vplivata na deleže starejšega prebivalstva in s tem na sam proces staranja. Hitreje kot samo podaljševanje življenja pa na staranje prebivalstva vpliva okrnjena reprodukcija prebivalstva (Josipovič, 2003, str. 1).

Visoka rodnost, ki je sledila drugi svetovni vojni, se je v večini razvitih držav v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja znižala pod raven, ki zagotavlja enostavno reprodukcijo prebivalstva³. Kot je razvidno na Sliki 1 v prilogi, ki kaže gibanje celotne rodnosti v Sloveniji v obdobju 1954–2005 ter Tabeli 2 na str. 8, tudi v Sloveniji, z izjemo v letih 2004 in 2005 ter 2006, stopnja celotne rodnosti⁴ pada. Leta 2003 je dosegla doslej najnižjo vrednost, 1,2 otroka na žensko v rodni dobi, kar uvršča Slovenijo med države z najnižjo stopnjo rodnosti v Evropi. V zadnjih letih se stopnja rodnosti povečuje, vendar še zdaleč ne zadostuje za enostavno obnavljanje prebivalstva.

² Rodnost je demografski pojav, ki ga dobimo tako, da povežemo število rojstev v nekem prebivalstvu s številom tega prebivalstva kot celote ali s posameznimi njegovimi deli. Rodnost kaže razmerje med živorojenimi in ženskim prebivalstvom v rodnem obdobju. Namesto pojma rodnost se pogosto uporablja pojem nataliteta. Uporabljamo ga takrat, ko primerjamo število živorojenih s celotnim prebivalstvom. (Malačič, 2003, str. 83).

³ Stopnja totalne rodnosti je padla pod 2,1 otroka na žensko v njeni rodni dobi.

⁴ Stopnja totalne rodnosti nam pove število otrok, ki jih v povprečju rodi ženska v svoji rodni dobi s predpostavko, da je doživela 49. leto starosti. Ta kazalnik se pogosto uporablja kot kazalnik reprodukcije prebivalstva. Vrednost stopnje totalne vrednosti 2,1 pomeni, da bo prebivalstvo s takšno rodnostjo imelo enostavno reprodukcijo (Malačič, 2003, str. 85).

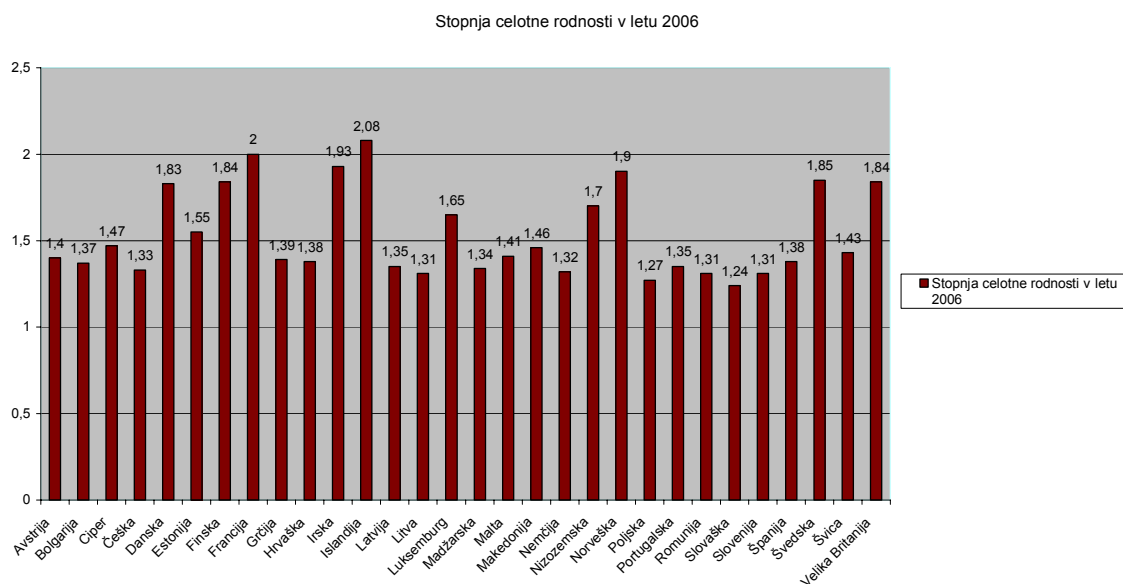
Tabela 2: Stopnja celotne rodnosti v obdobju 1980–2006

Leto	1980	1990	2002	2003	2004	2005	2006
Celotna rodnost	2,11	1,46	1,21	1,20	1,25	1,26	1,31

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2007.

Slika 7 kaže stopnje celotne rodnosti v nekaterih evropskih državah v letu 2007. V vseh evropskih državah je rodnost prenizka za enostavno obnavljanje prebivalstva, najnižja pa je prav v novo pridruženih državah Evropske unije. Najvišjo stopnjo rodnosti v Evropi v letu 2006 so beležile Islandija (2,08), Francija (2,00), Norveška (1,90), Švedska (1,85), Finska (1,84), Danska (1,83). Najnižjo stopnjo celotne rodnosti pa so imele Slovaška (1,24), Poljska (1,27), Litva, Romunija ter Slovenija (1,31).

Slika 7: Stopnja celotne rodnosti v nekaterih evropskih državah v letu 2006

Vir: EUROSTAT.

Iz leta v leto opazamo, da se ženske odločajo za materinstvo vedno pozneje. Na to kaže povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka, ki se povečuje. V Tabeli 3 lahko nazorno vidimo, da je v Sloveniji starost matere, ki rodi otroka, v povprečju v zadnjih letih vedno višja, kar je značilno tudi za veliko drugih razvitih držav. Leta 2006 je bila ženska ob rojstvu otroka v povprečju stara že 29,7 leta.

Tabela 3: Povprečna starost matere ob rojstvu otroka v Sloveniji

Leto	1980	1992	1995	1998	1999	2000	2005	2006
Starost v letih	25,4	26,4	27,2	27,9	28,1	28,9	29,4	29,7

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije, različni letniki.

V preteklosti je bila vodilna metoda uravnavanja rodnosti splav, sodobna kontracepcija pa je bila v Sloveniji predstavljena v začetku šestdesetih let (Likar, 1998, str. 9). Leta 1993 smo v Sloveniji prvič zabeležili negativni naravni prirast, odtlej njegove vrednosti nihajo od 0 do 1 % (Likar, 1998, str. 17). V razvitih državah ženska rodi prvega otroka šele v poznih dvajsetih letih; starost matere ob rojstvu otroka se v povprečju z leti samo povečuje. V Tabeli 4 lahko vidimo, da je bila povprečna starost matere ob rojstvu otroka v letu 2006 najvišja v Liechtensteinu (31,27 leta), Španiji (30,88 leta), na Nizozemskem (30,58 leta), najnižja pa v Bolgariji (24,5 leta).

Tabela 4: Povprečna starost matere ob rojstvu otroka v nekaterih evropskih državah v letu 2006

Država	Starost matere v letih
Bolgarija	24,57
Danska	30,29
Hrvaška	28,53
Nemčija	29,56
Irska	30,66
Madžarska	28,70
Nizozemska	30,58
Španija	30,88
Slovaška	27,94
Romunija	26,85
Makedonija	27,31
Velika Britanija	29,17
Liechtenstein	31,27

Vir: EUROSTAT.

Zniževanje rodnosti je povezano s številnimi spremembami v življenjskih razmerah ljudi. Upadanje rodnosti pod nivo enostavnega obnavljanja prebivalstva je tesno povezano s spremenjenim načinom življenja ljudi: spremenjeno organizacijo življenja v družini, spremenjeno družbeno vlogo ženske, spremenjenim odnosom do otrok in načrtovanja družine. Priča smo deinstitutionalizaciji družine ter zatonu tradicionalnih vrednot. Opredelitev družine in njena identiteta sta na križpotju. Demografski trendi so v prihodnosti med drugim tudi precej odvisni od stabilnosti, usklajenosti ter prioritet, ki jih bo družina oblikovala znotraj slovenske družbe. Te spremembe v načinu življenja so podkrepljene s spremembami nekaterih temeljnih vrednot. Sodobna kontracepcijska sredstva so učinkovito sredstvo za uravnavanje rodnosti oz. uresničitev načrtovanega števila rojstev.

Spremenjene rodnosti in odlašanja rojevanja se ne da pojasniti z univerzalno teorijo, pač pa je pri pojasnjevanju potrebno upoštevati specifičen socialno-kulturni, ekonomski in institucionalni kontekst. Najbolj splošni so (Ule, 2003):

- naraščajoče izobraževanje žensk in ekonomska neodvisnot žensk;
- naraščajoče in visoke potrošniške aspiracije, ki ustvarjajo potrebo po drugem dohodku v gospodinjstvih ter spodbujajo žensko participacijo na trgu delovne sile;

- povečano vlaganje v razvoj kariere pri obeh spolih in naraščajoča kompetitivnost na delovnem mestu;
- stroški in dostopnost stanovanj tako za mlade družine kot gospodinjstva v nadaljnjih fazah oblikovanja družine;
- porast »postmaterialističnih« potez, kot so samopotrjevanje, etična avtonomija, svoboda izbire, tolerantnost do nekonvencionalnosti;
- večji poudarek na kvaliteti življenja s porastom nagnjenja za prosti čas, zabavo; umikanje od nepreklicnih obvez in želja po ohranjanju »odprte prihodnosti«;
- naraščajoča verjetnost ločitve in zato previdnejše vlaganje v lastno identiteto.

Rodnost se je v 20. stoletju zniževala povsod po Evropi. Po drugi svetovni vojni so nekatere evropske države sicer doživele t. i. »baby boom« (porast števila rojstev), vendar je bil dvig rodnosti le začasen. Sredi šestdesetih let se je upadanje nadaljevalo. V manj razvitih državah južne Evrope, kjer je bila raven rodnosti pred drugo svetovno vojno še razmeroma visoka, se je zniževanje rodnosti po drugi svetovni vojni le nadaljevalo. Sredi sedemdesetih let se je padanje rodnosti zelo pospešilo in po desetih letih je bila raven letnih kazalnikov rodnosti v teh državah že med najnižjimi v Evropi. Zniževanje rodnosti kot posledica zavestnega in načrtnega omejevanja rojstev se je v Sloveniji pričelo ob koncu 19. stoletja, vendar različno po različnih socialnih skupinah in različnih slovenskih pokrajinah. Zavestno zniževanje rodnosti se je pričelo najprej v mestih, v višjih socialnih slojih, med bolj izobraženimi in med zaposlenimi ženskami ter se postopoma širilo med vse sloje in skupine. Praviloma imajo bolj izobražene ženske manj otrok.

Kot lahko vidimo na Sliki 1 v prilogi je bilo v Sloveniji leto 1980 zadnje leto, ko je celotna rodnost še zadoščala za enostavno reprodukcijo prebivalstva. Upad rodnosti je bil v desetletju, ki je sledilo, izjemen. Leta 1991 se je rodnost zmanjšala za tretjino in je z ravni 2,11 leta 1980 upadla na raven 1,42. Po letu 1991 je rodnost še naprej upadala, vendar ta upad ni bil v ničemer primerljiv z desetletjem poprej. Upadanje se je postopoma umirilo in od leta 1997 dalje kaže elemente stagnacije na vrednostih nekoliko nad 1,20. Stopnja totalne rodnosti se je v Sloveniji v zadnjih letih ustalila pri vrednosti 1,21, kar je ena najnižjih vrednosti v svetu nasploh. Na podobno nizko raven je rodnost padla še v državah vzhodne Evrope, v razvitih državah pa se je obdržala na višji ravni. Povprečje v EU-15 je v letu 2003 znašalo 1,52 otroka, pri čemer res obstajajo velike razlike med državami (Majcen et al., 2005, str. 58).

Nadaljevanje nizkih stopenj rodnosti bi v odsotnosti migracij v prihodnosti povzročilo hitro in močno zniževanje števila prebivalstva. Potrebno bi bilo hitro in resno začeti s celovitim programom stimuliranja rodnosti. Izkušnje predvsem skandinavskih držav kažejo, da družbeno stimuliranje rodnosti ni utopija. Razlog, da imajo skandinavske države manj težav kot druge, naj bi bila med drugim tudi večja naklonjenost teh držav mladim družinam, ki se kaže v neposredni in posredni državni pomoči staršem, ti pa se zato lažje odločajo za naraščaj. Država zagotavlja veliko denarnih nadomestil staršem, ki so na porodniškem dopustu in tudi kasneje, npr. če otroci niso vključeni v varstvo, ki ga

subvencionira država. Starši pa imajo tudi več pravic pri odsotnosti z delovnega mesta zaradi zdravstvenih težav otrok. Spodbude pa ne pomenijo zgolj materialne ugodnosti, pač pa tudi in predvsem osveščanje in izobraževanje otrok ne le mladostnikov in odraslih na poti v bodoče starševstvo. Velik vpliv na višjo rodnost imajo tudi mentaliteta, starostna sestava prebivalstva in pozitiven pogled na življenjske in bivanjske razmere. V prihodnosti je pričakovati, da se bo rodnost spet znižala, kar bo predstavljalo velik problem v razvitih državah.

Pomoč pri reševanju stanovanjskih problemov, težnje po zmanjšanju brezposelnosti mladih, predvsem pa reševanje problematike pri zaposlovanju žensk se ponujajo kot ukrepi, ki bi najverjetneje pozitivno vplivali na rodnost. Vendar pa je težko napovedati, kako velik bo oziroma bi bil učinek teh in podobnih ukrepov, saj gre za zelo kompleksen pojav, ki je odvisen tudi od vzorca obnašanja in vrednot (Majcen et al., 2005, str. 58).

Novembra 2006 so na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve pripravili Strategijo za dvig rodnosti v Sloveniji. Temeljne smernice v objavljeni strategiji so naslednje: Življenje je vrednota, Družina je naše upanje, Otroci so naša prihodnost. Temeljni cilji za dvig rodnosti v Sloveniji so: izboljšanje razmer za mlade družine in družine z več otroki, vzpostavitev sistema za lažje usklajevanje družinskega in poklicnega življenja, zmanjšanje umrljivosti zaradi nesreč in samomorov ter števila splavov, povečanje preventive in zdravja otrok, mladine in staršev, vračanje družbe k osnovnim vrednotam: življenje, družina, otroci (Strategija za dvig rodnosti v Sloveniji, 2006). Strategijo za dvig rodnosti, ki je pomenila korak naprej k reševanju tega problema, so po odstranitvi takratnega ministra umaknili iz javne razprave. Vsebovala je vrsto predlogov, ki pa žal samo na pripravljalnem osnutku, ki je sedaj tako ali tako umaknjen, ne koristijo nikomur. Trenutno se število rojstev povečuje, kar gre po vsej verjetnosti na račun v preteklosti odloženih rojstev (ženske so že toliko stare, da ne morejo več odlašati poroda). Vprašanje je, koliko časa se bo ta trend še nadaljeval. Nujno bi bilo takoj sprejeti kakšne konkretnejše ukrepe za dvig rodnosti. Nobeden od napovedanih ukrepov zaenkrat še ni bil uveljavljen. Oprostitev plačila vrtca za drugega in naslednje otroke naj bi začela veljati letos, prav tako tudi povečano število brezplačnih postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo pri neplodnih parih.

2.1.2 Podaljševanje pričakovanega trajanja življenja – zmanjšanje smrtnosti

Znižanje umrljivosti in s tem daljšanje življenjske dobe je najbolj značilen demografski pojav sodobne družbe, ki skupaj z znižanjem rodnosti vodi v staranje prebivalstva.

V Sloveniji je že več kot stoletje prisoten trend zniževanja smrtnosti, ki se v zadnjem času pospešeno nadaljuje. Podaljševanje trajanja življenja je povezano z izboljševanjem življenjske ravni prebivalstva. Življenjsko pričakovanje ali srednje trajanje življenja nam pove, koliko let življenja lahko v povprečju pričakuje oseba, stara x let. Najpomembnejše je življenjsko pričakovanje ob rojstvu, ki je najbolj sintetični kazalnik smrtnosti

prebivalstva. Dolžina človeškega življenja je genetsko določena od 90 do 100 let. Le redki posamezniki živijo več kot 100 let. Z razvojem pa se v zadnjih letih povečuje tudi trajanje življenja. (Malačič, 2003, str. 122). V Sloveniji med stoletniki prevladujejo stoletnice. V Tabeli 5 vidimo, da je konec leta 2006 v Sloveniji živel 121 žensk in le 18 moških, starejših od 100 let. Število stoletnikov v Sloveniji iz leta v leto raste. V obdobju zadnjih 10 let se je njihovo število povečalo za 3-krat.

Tabela 5: Število prebivalcev starejših od 100 let v Sloveniji, v obdobju 1995–2006

Število prebivalcev starejših od 100 let												
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Moški	5	4	2	5	12	11	8	8	14	20	18	18
Ženske	30	36	46	47	57	56	67	78	92	92	99	121

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, SI-Stat podatkovni portal.

Najprimernejši kazalnik za primerjavo smrtnosti med različnimi prebivalstvi je življenjsko pričakovanje ob rojstvu. Splošna stopnja smrtnosti, ki je odvisna od starostne strukture prebivalstva, ni primerljiva za mednarodne primerjave smrtnosti. Število umrlih na 1000 prebivalcev je višje pri prebivalstvu s staro kot pri prebivalstvu z mlado starostno strukturo. V začetku 20. stoletja je bilo v Evropi pričakovano trajanje življenja ob rojstvu približno 45 let, danes je v najrazvitejših državah že 80 let. Podaljševanje življenja je bilo v prvi polovici stoletja hitrejše, v drugi pa počasnejše. Za Slovenijo se prvi podatki nanašajo na obdobje 1930–1932, ko je bilo pričakovano trajanje življenja ob rojstvu 52 let; sedaj je 77 let (Ilić et al., 2007, str. 167).

Število umrlih se v Sloveniji v zadnjih desetletjih ni bistveno spreminjalo. Opazna so sicer manjša nihanja med posameznimi leti, kar pa ne vpliva posebno na splošni trend zmanjševanja umrljivosti. Umrljivost prebivalstva se v Sloveniji z različno intenzivnostjo zmanjšuje v vseh starostnih skupinah, razen v najvišjih. Najopaznejše je zmanjšanje števila umrlih dojenčkov in števila umrlih, mlajših od 40 let (Ilić et al., 2007, str. 167). Povišuje se tudi povprečna starost umrlih v Sloveniji, in sicer je le ta leta 1954 znašala 57,2 leta, leta 2006 pa že 73,2, leta, kar pomeni, da se je povprečna starost umrlih dvignila za 16 let (glej Tabela 3 v prilogi).

Umrljivost se je začela v Sloveniji zniževati že v 19. stoletju, najhitreje pa se je zniževala v prvi polovici 20. stoletja. V Sloveniji se je tako kot tudi v ostalih evropskih državah umrljivost dojenčkov v zadnjih letih močno zmanjšala in se še zmanjšuje. Sčasoma sta se umrljivost otrok in smrtnost zaradi nalezljivih bolezni tako znižali, da vsako nadaljnje znižanje ni več bistveno vplivalo na podaljšanje pričakovanega trajanja življenja ob rojstvu. Umrljivost se zmanjšuje praktično v vseh starostnih razredih (glej Tabela 4 v prilogi). Poleg tega so se pojavili novi vzroki smrti, bolj ali manj neposredno povezani s socialnimi in ekonomskimi spremembami 20. stoletja: alkoholizem, kajenje, prometne nesreče. Tudi zato se je v šestdesetih letih podaljševanje pričakovanega trajanja življenja upočasnilo ali celo ustavilo. Zaradi boljših zdravstvenih pogojev pa se podaljšuje

pričakovana življenjska doba zlasti v razredu nad 50 let in več, kar močno vpliva na staranje prebivalstva (Košir, Kramberger, 1998, str. 49). Sodeč po povprečni starosti prebivalstva, se je v Sloveniji staranje prebivalstva pričelo sredi 20. stoletja: leta 1921 je bila povprečna starost prebivalstva Slovenije 29 let, leta 1961 32 let, leta 2005 že 40,4 leta (Javornik, 2006, str. 60).

Ker se pričakovano trajanje življenja podaljšuje, je vse več ostarelih ljudi. V zadnji polovici 20. stoletja se je življenjska doba posameznika podaljšala za 20 let, a so med posameznimi državami velike razlike. V Sloveniji lahko leta 1995 rojene deklice pričakujejo, da bodo v povprečju živele skoraj 78 let, dečki pa dobrih 70 let. Pred tridesetimi leti rojene ženske se lahko nadejajo starosti 73 let, moški pa le 65 let (Vertot, 2007). Leta 2006 rojene deklice lahko pričakujejo, da bodo živele že 81,9 leta, dečki pa 74,9 leta, kar lahko vidimo v Tabeli 6, v kateri je prikazano pričakovano trajanje življenja ob rojstvu za Slovenijo za moške in ženske.

Tabela 6: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu za Slovenijo (moški in ženske, obdobje 1960–2006)

Obdobje	Ženske	Moški
1960–1961	71,96	66,11
1970–1971	72,92	65,35
1980–1981	75,21	67,42
1990–1991	77,38	69,54
1995–1996	78,25	70,79
1998–1999	78,75	71,34
2000–2001	79,58	73,32
2000–2001	79,57	72,13
2001–2002	79,87	72,33
2002–2003	80,70	73,15
2003–2004	81,08	73,48
2004–2005	81,30	74,08
2005–2006	81,89	74,84

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2007, str. 91.

Na sliki 2 v prilogi si lahko ogledamo primerjavo pričakovanega trajanja življenja z državami članicami EU. Opazimo lahko, da se Slovenija po pričakovanem trajanju življenja uvršča v sredino lestvice evropskih držav in v spodnji del lestvice držav EU; po uvrstitvi žensk je nekoliko boljša kot po uvrstitvi moških.

2.1.3 Migracije

Zadnji izmed treh dejavnikov, zaradi katerega se spreminja število prebivalstva, pa so neto migracije. Migracije oz. selitve opredelimo kot prostorske premike prebivalcev z odselitvenega na priselitveno področje. Zunanje migracije vplivajo na število in razporeditev prebivalstva države. Nanje vpliva vrsta dejavnikov, ki so predvsem ekonomske, pa tudi politične narave. Države s svojo migracijsko politiko določajo, koliko migrantov so pripravljene sprejeti.

Slovenija se je v drugi polovici 20. stoletja spremenila iz pretežno odselitvenega v pretežno priselitveno območje. V Tabeli 5 v prilogi so prikazane meddržavne selitve ter selitveni prirast v Sloveniji za obdobje od leta 1961 do leta 2006. Selitveni prirast⁵ je bil negativen vse do konca petdesetih let 20. stoletja. Odtlej je po uradnih podatkih vsako leto pozitiven. Edini izjemi sta bili leti 1991 in 1992, ko je zaradi političnih sprememb Slovenijo zapustilo več ljudi, kot se jih je vanjo vrnilo, in leto 1998. Od leta 1998 so v podatkih o meddržavnih selitvah državljanov Slovenije upoštevane tudi prijave začasne odsotnosti zaradi odhoda v tujino (za več kot 3 mesece) oziroma prijave vrnitve iz tujine, kjer so državljani Slovenije začasno prebivali. Velikost selitvenega prirasta se je spreminjala skladno z gospodarskim razvojem oziroma možnostmi zaposlovanja. Največji presežek priseljevanja nad odseljevanjem je bil zabeležen v sedemdesetih letih: v letih 1975–1979 je znašal povprečno 7.700 oseb letno (Javornik, 2006, str. 67). Priseljenci so prihajali predvsem s Hrvaške, iz Bosne in Hercegovine in Srbije. Tja se je največ ljudi tudi odseljevalo. Do konca leta 1991 so imele te selitve naravo notranjih selitev⁶. Selitveni prirast je bil leta 2005 najvišji po letu 1996, ko je znašal 6.510 oseb, in več kot 3-krat večji kot leta 2004 (1.902 oseb). V obdobju 1997–2004 se je prebivalstvo Slovenije na račun selitev v povprečju letno povečalo za okoli 2.500 oseb. Izjema je bilo le leto 1998, ko je bil selitveni prirast negativen. Leta 2006 so znašale neto migracije v Sloveniji 6.267 oseb letno, 169 oseb neto manj kot leto poprej.

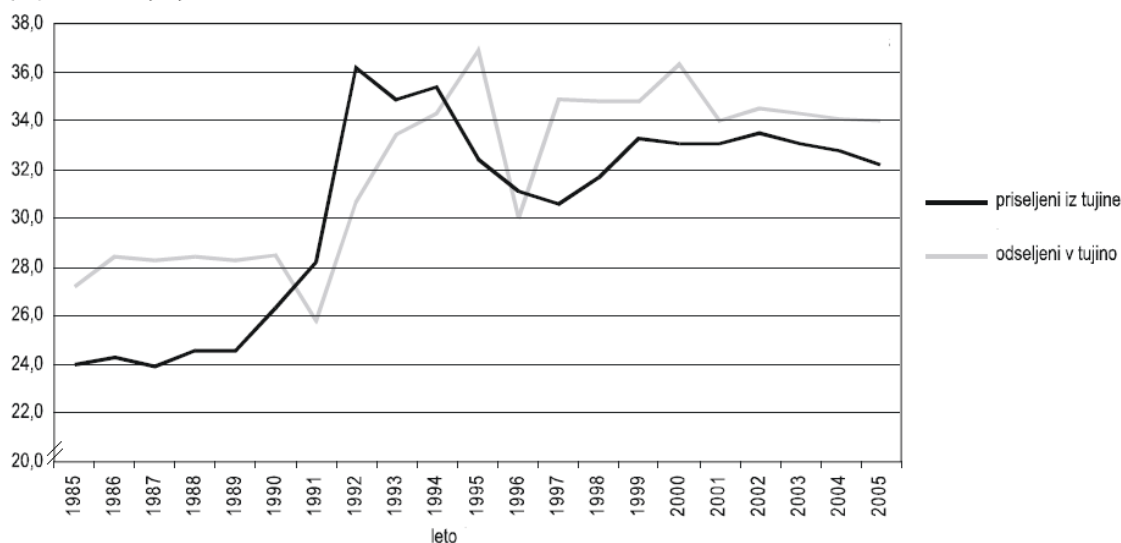
Povprečna starost oseb, ki so se priselile v Slovenijo, se od leta 1985 zvišuje, kar vidimo na Sliki 8 na str. 15. Povprečna starost priseljenih se je močno zvišala po letu 1991, ko so bili mednje vključeni le državljani Republike Slovenije, ki so se po daljši odsotnosti iz tujine vrnili v domovino. Po letu 1994, ko so v podatke o mednarodnih selitvah všteti tudi tuji državljani, se je povprečna starost priseljenih v državo ponovno znižala, vendar se trend zviševanja njihove povprečne starosti nadaljuje (Ilić et al., 2007, str. 219).

⁵ Selitveni prirast je razlika med številom priseljenih in številom odseljenih v koledarskem letu.

⁶ Notranja selitev je sprememba naselja stalnega prebivališča državljanov Republike Slovenije na območju Slovenije. Meddržavna selitev pa je prostorski premik, pri katerem je prejšnje oziroma bodoče prebivališče selivca v drugi državi.

Slika 8: Povprečna starost priseljenih in odseljenih, Slovenija, 1985–2005

povprečna starost (leta)

Vir: Ilić et al., 2007, str. 218.

Selitve so značilnost mladih. Najpogostejše so v obdobju, ko mladi iščejo zaposlitev in si ustvarjajo družine. Ker se vstop v zaposlitev odmika v višje starosti, oblikovanje družine z otrokom (otroki) pa prav tako, se povprečna starost tistih, ki se selijo, počasi, a vztrajno povečuje. Mlajši ljudje so po navadi bolj nagnjeni k selitvam, zato imajo odselitvena območja po navadi starejše prebivalstvo, medtem ko priselitve prispevajo k pomlajevanju prebivalstva. Še vedno pa obstaja vprašanje, v kolikšni meri bodo lahko države z neto migracijami ustavljale siceršnje upadanje števila prebivalstva zaradi nizke rodnosti.

2.2 Projekcije prebivalstva

Predvidevanje in napovedovanje prihodnje reprodukcije prebivalstva imenujemo projekcije prebivalstva (Malačič, 2003, str. 196). Demografske projekcije temeljijo na pričakovanih gibanjih smrtnosti, rodnosti in neto migracij. Rezultati projekcij so odvisni od začetnega stanja in predpostavk o tem, kako se bodo v prihodnosti obnašali prebivalci in kakšni bodo rezultati politik v državi.

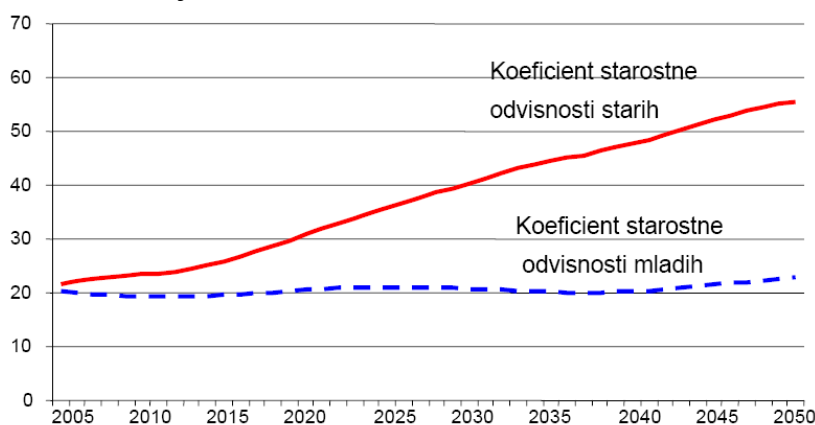
Število rojstev naj bi v Sloveniji po Eurostatovi projekciji nekaj let še naraščalo, po letu 2015 pa naj bi se pričelo zmanjševati. Po osnovni varianti Eurostatove projekcije naj bi se v Sloveniji celotna rodnost s sedanje vrednosti 1,2 otroka na žensko do leta 2027 povečala na 1,5 otroka; na tej ravni naj bi ostala do leta 2050. Selitveni prirast naj bi bil ves čas okrog 6.000 oseb letno, z rahlim upadom okrog leta 2015. Na osnovi takih predpostavk bo število rojstev (zaradi prelaganja rojstev v višje starosti) nekaj let še naraščalo, po letu 2015 pa naj bi se pričelo zmanjševati. Leta 2034 naj bi se rodilo le še 15.000 otrok. Če bo rodnost nižja od predvidene z omenjeno varianto projekcije, bo število otrok nižje in obratno (glej Tabelo 6 v prilogi).

Srednja varianta⁷ projekcije prebivalstva Slovenije, ki jo je opravil Eurostat, za Slovenijo predpostavlja nadaljnje povečevanje pričakovanega trajanja življenja za moške in ženske in povečevanje celotne rodnosti. Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu pri moških naj bi se z 72,8 leta (leta 2004) do leta 2050 povzpelo na 79,8 leta ter pri ženskah z 80,3 na 85,1 leta. Stopnja totalne rodnosti - število živorojenih otrok, ki jih ženska rodi v svoji rodni dobi - naj bi se z 1,2 do leta 2050 zvišala na 1,5. Selitveni prirast naj bi se povečal z obsega (2.500 oseb na leto) na nekaj manj kot 7.000 oseb letno, celotno število prebivalcev pa se ne bo bistveno spreminjalo. Od leta 2004, ko jih je bilo sredi leta 1.997.000, se bo najprej do leta 2015 rahlo povečevalo do okoli 2.020.000 prebivalcev, nato pa se bo začelo zmanjševati in bo v letu 2050 (pod opisanimi predpostavkami) doseglo 1.897.100 prebivalcev (glej Tabelo 6 v prilogi).

V obdobju 2004–2050 naj bi se skoraj podvojilo število prebivalcev, ki bodo starejši od 65 let (s 15 odstotkov na okoli 30 odstotkov), sočasno pa se bosta zmanjšala število oseb, starih do 14 let, in število oseb, starih 15–64 let (s 70 % na 56 %) (Čok, 2006).

Kot je razvidno s Slike 9, bi v skladu s srednjo varianto demografskih projekcij Eurostata vrednost koeficienta starostne odvisnosti narasla z 21,7 % v letu 2005 na kar 55,6 % v letu 2050, pri čemer bi se skoraj podvojila že do leta 2030, in sicer na 40,4 %.

Slika 9: Starostna odvisnost v Sloveniji: srednja varianta demografskih projekcij za obdobje 2005–2050

Vir: Dimovski, Žnidaršič, 2006, str. 6.

⁷ V demografiji je običajno, da se projekcije prebivalstva naredijo v več variantah. *Konstantna varianta* predpostavlja, da bodo glede smrtnosti, rodnosti in migracij v prihodnosti ves čas vladale enake razmere, kot so veljale v času oblikovanja projekcij. Ta varianta torej prikaže prihodnje gibanje števila prebivalstva, če bi se demografska dogajanja ohranjala na trenutni ravni, in zato ni podvržena subjektivnemu mnenju tistega, ki projekcije oblikuje kot je to v primeru ostalih treh variant. *Srednja varianta* je tista, v katero oblikovalec projekcij najbolj verjame in se mu zdi najbolj verjetna. Seveda bi bilo povsem nerealno pričakovati, da se bo število prebivalstva gibalo res točno tako, kot je bilo predvideno v srednji varianti, zato se postavi še neke vrste interval verjetnega gibanja. Njegova zgornja meja je *visoka varianta*, to je varianta z optimističnimi predpostavkami, kar se tiče gibanja števila prebivalstva, njegova spodnja meja pa je pesimistična *nizka varianta*. Velja poudariti, da zgornja varianta kombinira optimistične predpostavke tako glede smrtnosti kakor tudi glede rodnosti in migracij. Analogno velja za spodnjo varianto. Na ta način lahko dobimo precej širok razpon (Sambt, 2004, str. 20).

3 POSLEDICE STARANJA PREBIVALSTVA

De Santis je opredelil naslednje komponente, na katere vpliva staranje prebivalstva: pokojninski sistemi, zdravstvena oskrba, trg dela in produktivnost starostnikov, varčevanje in investicije ter potrošnja (De Santis, 1997, str. 156). Poleg tega sem v diplomsko delo vključila tudi vpliv staranja prebivalstva na izpostavljenost prebivalstva revščini in socialni izključenosti ter stroške socialnega varstva. Politična moč, ki jo imajo starejši ljudje, se povečuje - veliko višji odstotek starejših ljudi gre na volitve, v celotni populaciji jih je vedno več in so politično aktivnejši, kot mlajši. Spreminja se tudi odnos med mlajšimi in starejšimi generacijami.

Vse večje število starejše populacije občutno vpliva na demografsko in sociodemografsko strukturo prebivalstva ter pomeni za družbo nove in posebne izzive na področju medgeneracijskih odnosov, socialne in ekonomske politike ter zdravstvenega varstva. Zaradi staranja prebivalstva se namreč na vseh teh področjih bolj ali manj opazno pojavljajo določene spremembe, ki vplivajo na družbeni in ekonomski razvoj posamezne države. Staranje namreč posredno pomeni tudi povečevanje števila in deleža upokojencev med celotnim prebivalstvom, s čimer se spreminja razmerje med delovno aktivno in vzdrževano populacijo. To pa ima vidne posledice za celoten gospodarski in socialni razvoj države.

S spreminjanjem tega odnosa v škodo (zmanjševanje deleža) delovno aktivnega prebivalstva se slabšajo možnosti ekonomskega razvoja države. S tem je relativni delež tistih, ki bi lahko delali in ustvarjali bruto domači proizvod, vse manjši, tako pa so slabše tudi možnosti gospodarske rasti in zagotavljanje materialnih pogojev za višjo raven socialne in zdravstvene varnosti. Hkrati mora ta relativno manjša skupina prebivalstva namenjati vse več sredstev za socialno šibkejše oziroma za socialne transfere, kot so: otroški oziroma starševski dodatki, socialne pomoči in dajatve, nadomestila za čas brezposelnosti in dajatve iz pokojninskega ter invalidskega zavarovanja, v veliki meri pa tudi za zdravstveno zavarovanje.

Ekonomske posledice staranja so opazne tudi drugod. Pretežni del populacije, starejše od 65 let, živi skoraj izključno od pokojnine. Podatki kažejo, da je precejšnje število starejših na robu revščine, ki vpliva na socialne in zdravstvene posledice posameznika in populacije kot celote. Poleg tega, če gledamo iz čisto ekonomskega zornega kota, spremlja takšno stanje še nizka kupna moč tega segmenta populacije, ki spet vpliva na nižje povpraševanje in proizvodnjo ter s tem na počasnejšo rast bruto domačega proizvoda. Med ekonomske posledice staranja bi lahko šteli vrsto socialnih izdatkov, ki jih namenja družba s posameznimi programi za potrebe starejše populacije. Poleg pokojnin so med temi npr. dodatek za postrežbo in nego, ki ga izplačuje Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje in ga prejemajo prav tako v glavnem pripadniki starejše populacije. Drug tak strošek so zdravstvene storitve, oskrbnine in socialna oskrba ter zdravstvena nega v domovih za starejše občane.

3.1 Vpliv na trg dela, produktivnost in gospodarsko rast

Staranje delovne sile na trgu dela je nezadržen pojav, ki ga povzroča vrsta gospodarskih, socialnih, demografskih in ne nazadnje političnih dejavnikov. Na eni strani se že dalj časa soočamo z evidentnim trendom upadanja števila rojstev, kar že povzroča pomanjkanje delovne sile pri nekaterih specifičnih poklicih. Na drugi strani smo priča zaostrenim pogojem upokojevanja, ki starejšo delovno aktivno populacijo zadržuje pred prezgodnjim upokojevanjem. Delež delovno sposobnega prebivalstva se bo po Eurostatovih projekcijah kmalu pričel zniževati, kar bo vplivalo na produktivnost in posledično tudi na gospodarsko rast.

3.1.1 Upadanje števila aktivnega prebivalstva

Celotno prebivalstvo delimo na delovno sposobno prebivalstvo (stari 15 let in več) ter ostalo prebivalstvo. Nadalje delimo delovno sposobno prebivalstvo na aktivno in neaktivno prebivalstvo. Aktivni prebivalci so tisti, ki opravljajo kakršenkoli poklic in za delo prejemajo plačilo v denarju ali naravi (zaposleni), ter registrirani brezposelni. Neaktivno prebivalstvo je prebivalstvo, ki je bilo v preteklosti aktivno, sedaj pa prejema dohodke na osnovi svojega preteklega dela. Med neaktivno prebivalstvo uvrščamo tiste, ki ne opravljajo dela, pa imajo vseeno dohodke (upokojenci, delovni invalidi, študenti, socialni podpiranci). Za proučevanje posledic staranja prebivalstva nas zanima predvsem razmerje med aktivnim in neaktivnim delom.

Demografske spremembe (daljša življenjska doba, nizka rodnost ipd.) in s tem povezane socialno-ekonomske razmere nazorno kažejo podatki o naraščanju števila upravičencev do pokojnin ter o številu zaposlenih, ki vzdržujejo enega upokojenca. Število zavarovancev na enega upokojenca iz obveznega zavarovanja (ki prejema starostno, invalidsko, družinsko, vdovsko ali delno pokojnino) je v obdobju zadnjih štirih let dokaj nespremenjeno. Do poslabšanja razmerja med aktivnim in neaktivnim prebivalstvom je prišlo zaradi blagih pogojev za pridobitev pravic iz obveznega zavarovanja v preteklih zakonskih ureditvah in relativno ugodne višine pokojnin in drugih dajatev iz tega naslova ter načina ohranjanja njihove vrednosti v primerjavi s prejemki aktivnih zavarovancev. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se problemi, povezani z odvečno delovno silo, reševali celo z zakonskim stimuliranjem upokojevanja. Obvezno pokojninsko zavarovanje pa je še do nedavnega predstavljalo edino možno obliko zagotavljanja socialne in materialne varnosti.

Slabšanje že prej omenjenega razmerja se je začelo v zgodnjih devetdesetih letih in bi, če ne bi prišlo do sprememb v pogojih za pridobitev pravic in njihovi višini, nujno privedlo do nevzdržnih razmer in nepravilnih obremenitev aktivnih zavarovancev. V letu 1988 je znašalo razmerje med upokojenci in zavarovanci še 1 : 2,6, v letu 1991 pa je padlo na 1 : 1,9, nato pa se je znižalo na sedanje 1 : 1,6. To razmerje se, zaradi že omenjenih novih zakonskih ureditev, sprejetih v letih 1992 in 1999, kot že rečeno, zadnja štiri leta ni

bistveno spremenilo. Tabela 7 prikazuje povprečno število zavarovancev in upokojencev iz obveznega zavarovanja ter razmerje v obdobju od leta 1988 do leta 2007.

Tabela 7: Povprečno število zavarovancev in upokojencev iz obveznega zavarovanja ter razmerje, 1988–2007

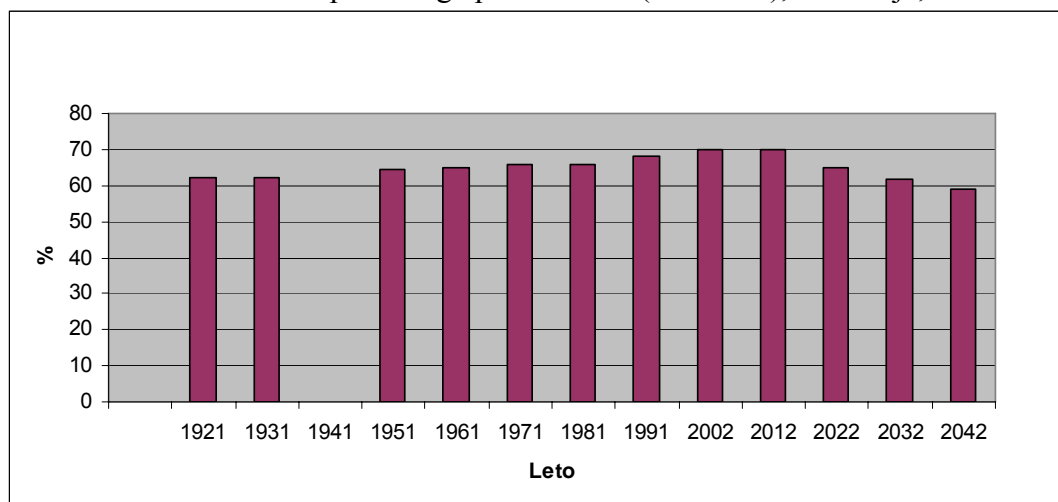
Leto	Zavarovanci	Upokojenci	Število zavarovancev na enega upokojenca
1988	932.300	348.000	2,67
1992	764.902	478.061	1,60
1996	765.731	450.430	1,70
2000	839.381	467.448	1,80
2001	841.478	474.507	1,77
2002	836.544	483.898	1,73
2003	834.049	491.911	1,70
2004	836.669	498.826	1,68
2005	843.251	504.988	1,67
2006	854.606	510.795	1,67
2007	879.090	518.805	1,69

Vir: Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007, Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2005.

Trend zmanjševanja števila mlajšega prebivalstva in napovedano zmanjševanje prebivalstva v delovno sposobni dobi lahko privedeta do upadanja števila aktivnega prebivalstva, kar bi lahko privedlo do pomanjkanja delovno aktivnih. Kriterij, da je oseba aktivna, je, da je sposobna opravljati določen poklic v procesu proizvodnje in si s tem pridobivati sredstva za življenje (Bregar, 1998, str. 22). V naslednjem desetletju se bo število delovno sposobnih prebivalcev začelo zmanjševati, ko se bo veliko število ljudi iz generacije »baby boom« upokojilo.

Delež delovno sposobnega prebivalstva v Sloveniji se bo po Eurostatovih projekcijah kmalu pričel zniževati; v samo 20 letih bo dosegel vrednost iz leta 1961. Zato bo, če želimo ohraniti sedanje razmerje med ekonomsko aktivnim in ekonomsko neaktivnim prebivalstvom, treba povečati stopnjo delovne aktivnosti delovno sposobnega prebivalstva. Slika 10 na str. 20 prikazuje delež delovno sposobnega prebivalstva v Sloveniji v obdobju od leta 1921 do leta 2042. Leta 2042 se bo delež delovno sposobnega prebivalstva zmanjšal s sedanjih 70 odstotkov na 58 odstotkov, torej na manj, kot je znašal leta 1921. Če bi hoteli ohraniti sedanji delež delovno aktivnega prebivalstva tudi v prihodnje, bi morali zvišati stopnje aktivnosti med mladimi in starimi. To pomeni, da bi se morali mladi zaposlovati mlajši, starejši pa delati dlje.

Slika 10: Delež delovno sposobnega prebivalstva (15–64 let), Slovenija, 1921–2042

Vir: Javornik, 2006, str. 61.

V Tabeli 7 v prilogi je prikazana osnovna varianta stopenj delovne aktivnosti⁸ po posameznih starostnih razredih, kot jih za Slovenijo v prihodnje predpostavlja evropska komisija v projekcijah. Iz podatkov je razvidno rahlo znižanje stopenj delovne aktivnosti v nižjih starostnih razredih (npr. v starostni skupini 25–29 let z 78,2 % v letu 2005 na ocenjenih 72,8 % v letu 2050). V višjih starostnih razredih pa je opazno občutno zvišanje stopenj delovne aktivnosti, kar bi lahko pripisali poznejšemu upokojevanju in s tem povezanim daljšim ostajanjem v delovni aktivnosti. Skupno naj bi se stopnja delovne aktivnosti prebivalstva, starega od 15 do 69 let, z 61,0 % leta 2005 v prihodnjih desetih letih zvišala na okrog 65 %, proti koncu obdobja projekcij pa zaradi neugodne starostne sestave prebivalstva znižala nazaj na približno 63 odstotkov. Tako je delež starejših, ki ostajajo aktivni, med zaposlenimi vedno večji in ti pomenijo vedno večjo družbeno moč. Čeprav število starejšega prebivalstva raste, večinoma to niso bolniki, potrebni nege, temveč zaradi vedno boljših življenjskih razmer in boljšega zdravja še vedno lahko pripomorejo k ustvarjanju bruto domačega proizvoda.

Pri pripravi politike za spodbujanje zaposlovanja in dela starejših oseb je smiselno upoštevati izkušnje drugih držav. V zadnjih desetih letih so v EU uspešno politiko aktivnega staranja izvajali predvsem Finci, ki so stopnjo delovne aktivnosti starejših (55–64 let) povečali s 36,2 % v letu 1998 na 52,7 % v letu 2005. K takšnemu napredku je pomembno prispevala načrtna potika aktivnega staranja, ki jo je Finska vodila s pomočjo naslednjih nacionalnih programov: Nacionalni program za starejše zaposlene, Nacionalni program z blaginjo na delovnem mestu, Nacionalni program razvoja delovnih mest, Nacionalni program za produktivnost (Kajzer, 2007).

Slovenija je k izdelavi nacionalne strategije aktivnega staranja, ki predstavlja akcijski načrt aktivnega staranja na področju zaposlovanja, pristopila v jeseni 2006. Najpomembnejši cilj

⁸ Stopnja delovne aktivnosti je odstotni delež delovno aktivnega prebivalstva v delovno sposobnem prebivalstvu.

strategije aktivnega staranja zajema že opredeljen cilj EU in sicer približevanje Lizbonskemu cilju povprečno 50-odstotne stopnje zaposlenosti⁹, ukrepi za doseganje cilja pa so v okviru strategije opredeljeni, kot sledi:

- opredelitev obstoječih ovir za zaposlovanje starejših,
- opredelitev prednosti zaposlovanja starejših,
- opredelitev ustreznih vzpodbud (ukrepov) za zaposlovanje starejših oseb,
- uveljavitev ustrezne sodobne pokojninske zakonodaje,
- ukrepi, namenjeni vlaganju v usposabljanje, vseživljenjsko učenje in kompetence starejših s ciljem zagotavljanja njihove višje produktivnosti in s tem zaposljivosti in konkurenčnosti na trgu dela,
- ukrepi, namenjeni izboljševanju delovnih pogojev in zdravja pri delu ter prilagoditev pri delu,
- ukrepi za spreminjanje odnosa delodajalcev ter široke javnosti do starejših oseb (promocija zaposlovanja starejših).

Ciljna populacija strategije je opredeljena kot starostna skupina 45 let in več, saj analize poudarjajo pomen pravočasnega in čim zgodnejšega vlaganja v človeški kapital. Povprečna stopnja izobrazbe v Sloveniji se s starostjo v povprečju znižuje, pravočasno vlaganje v človeški kapital pa posledično omogoča daljšo konkurenčnost na trgu dela, povečuje interes delodajalca do vlaganja v izobraževanje ter interes starejše osebe do izobraževanja. Daljši kot je čas donosa investicij, bolj bo tudi delodajalec voljan investirati v posameznika in njegov razvoj (Zupančič, 2007).

3.1.2 Manjša gospodarska rast

Od števila aktivnih prebivalcev ob dani produktivnosti dela in njihove aktivnosti je odvisno, kolikšen bo obseg proizvedenih dobrin in storitev (Maintaining Prosperity in An Ageing Society, 1998, str. 10-12).

Zmanjšanje obsega delovno sposobnega prebivalstva bo zaradi spremenjene starostne strukture prebivalstva pomembno oblikovalo možnosti za gospodarsko rast. Stopnje gospodarske rasti naj bi se tako s staranjem prebivalstva zmanjšale, zlasti zaradi zmanjšane števila delovno sposobnega prebivalstva. Potencialna gospodarska rast v Sloveniji in EU se bo po ocenah s pomočjo produkcijske funkcije namreč na daljši rok postopoma zniževala (Carone et al., 2006), kar lahko vidimo v Tabeli 8 na str. 22. Po ocenah študije naj bi v Sloveniji v obdobju 2041–2050 znašala manj kot tretjino potencialne rasti, predvidene v obdobju od leta 2004 do leta 2010. Gospodarska rast je bila leta 2007 najvišja po osamosvojitvi Slovenije, znašala je 6,1 odstotka. Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR) v pomladanski

⁹ Stopnja zaposlenosti je definirana kot delež delovno aktivnega prebivalstva v % od delovno sposobnega prebivalstva.

napovedi gospodarskih gibanj za leto 2008 napoveduje 4,4-odstotno gospodarsko rast, v prihodnjih dveh letih pa naj bi se znižala na 4,1-odstotno (Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008, 2008, str. 3).

Tabela 8: Projekcije potencialne stopnje gospodarske rasti za Slovenijo, EU-25 in EU-15

	2004-2010	2011-2020	2021-2030	2031-2040	2041-2050
Slovenija	3,70	2,80	2,10	1,30	1,00
EU-25	2,40	2,20	1,50	1,20	1,70
EU-15	2,15	2,10	1,40	1,20	1,30

Vir. Carone et al., 2006, str. 39.

Napovedi Evropske komisije za Evropsko unijo (podobno kot predvidevajo Carone in ostali) kažejo, da naj bi se, v primeru, če se sedanji trendi in politike ne spremenijo, povprečna stopnja rasti BDP v EU 25 z 2,4% v obdobju 2004-2010 zmanjšala na le 1,2% med letoma 2030 in 2050 (The impact of ageing on public expenditure, 2006, str. 46).

Leta 2005 so na Ministrstvu za finance Republike Slovenije izvedli analizo, po kateri naj bi ocenjena rast potencialnega BDP¹⁰ v Sloveniji padla na 2 % okoli leta 2030 ter na 1,3 % leta 2050 (Mičkovič, Lenarčič, 2005, str. 101).

3.1.3. Vpliv staranja na produktivnost dela

Starejši delavci bodo predstavljali vse večji delež delovne sile. Trg dela ne bo mogel zadostiti vsem potrebam po delovni sili. Tako se bosta sčasoma morali EU in prav tako tudi Slovenija vse bolj opirati na povečanje produktivnosti kot glavni vir gospodarske rasti. Zaposlenost bi lahko povečali z migracijami, povišano rodnostjo, večjo udeležbo žensk ter starejših delavcev na trgu dela.

Vprašanje, kako bi lahko starejši, ki so zdravi, aktivni in sposobni za delo, intenzivneje in dalj časa sodelovali v družinskem, gospodarskem in socialnem življenju, ponuja mnogo odgovorov. Starejša delovna sila ne pomeni nujno manj produktivne delovne sile. Podatki, ki so na voljo, ne kažejo, da bi bili starejši delavci nujno manj produktivni in inovativni, saj se upadanje mentalnih in telesnih sposobnosti pojavi pri zelo pozni starosti in se lahko deloma tudi omeji. Poleg tega pa so starejši delavci bolj izkušeni. Prihodnje generacije starejših delavcev bodo dosegle višjo izobrazbeno raven, kar pomeni, da bodo tudi lažje in učinkoviteje uporabljale informacijsko in komunikacijsko tehnologijo. Delovna zmogljivost starejših delavcev se s staranjem prebivalstva ne poslabša veliko. Do zmanjšane učinkovitosti dela pri starejših delavcih pride najverjetneje zaradi zastarelih veščin in znanja ali izgorelosti (Bostner, 2007, str. 20). Skirbekk trdi, da lahko produktivnost prikažemo v obliki narobe obrnjene črke U, večje zmanjšanje produktivnosti pa naj bi se začelo okoli 50. leta, kar je povezano z zmanjšanimi kognitivnimi sposobnostmi (Skirbekk, 2003, str. 13).

¹⁰ Potencialni BDP je tisti, ki bi ga država proizvedla ob polni zaposlenosti produkcijskih faktorjev.

Inšpektorat Republike Slovenije za delo (IRSD) je v začetku leta 2007 izvedel akcijo nadzora večjih delodajalcev, pri čemer so namenili pozornost spoštovanju omejitev, ki veljajo za starejše delavce in starejše delavce - invalide. Delodajalci so ocenili starejše delavce kot dobre delavce, ki so bolj predani delu, imajo več izkušenj pri delu in so bolj pripadni delodajalcu. Večina delodajalcev je tudi navedla, da so starejši delavci praviloma bolj zanesljivi ali pa enako zanesljivi kot mlajši delavci. Nekateri so pri tem izpostavili, da so bolj zanesljivi zaradi izkušenj in večje skrbi za varno delo. V zvezi z odsotnostmi starejših delavcev pa imajo delodajalci različne izkušnje. Obstajata dve različni skupini delavcev, za eno je značilna zelo nizka odsotnost z dela, za drugo pa izjemno visoka (zaradi bolezni ali poškodbe). Odsotnosti so močno povezane tako s psihofizičnim stanjem delavcev kot s samo dejavnostjo delodajalca in naravo delovnega mesta (Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja 2006-2008).

3.2 Vpliv na javne finance

Zaradi upadanja stopnje rodnosti, upokojevanja »baby-boom« generacije in večanja pričakovane življenjske dobe bo prebivalstvo Evropske unije leta 2050 precej starejše, kar bo za javne finance veliko breme, kot to kaže študija, ki sta jo februarja 2006 objavila Evropska komisija in Odbor za ekonomsko politiko. Projekcije, ki jih je objavila Evropska komisija, zagotavljajo primerljivo, pregledno in trdno podlago za ocenjevanje proračunskih posledic demografske spremembe in vzdržnosti javnih financ po državah članicah. Projekcije na splošno kažejo, da je staranje prebivalstva velik javnofinančni izziv za EU. V EU se bodo izdatki, povezani s starostjo, predvidoma povečali za približno 4 % BDP do leta 2050, čeprav ta projekcija zajema zelo različen razvoj v državah članicah, ki sega od povečanja v višini 7 % BDP ali več v Španiji, na Irskem, v Luksemburgu, na Portugalskem, Cipru, Češkem, Madžarskem in v Sloveniji do zmanjšanja teh izdatkov v deležu BDP v Estoniji, Latviji in na Poljskem (The impact of ageing on public expenditure, 2006, str. 11).

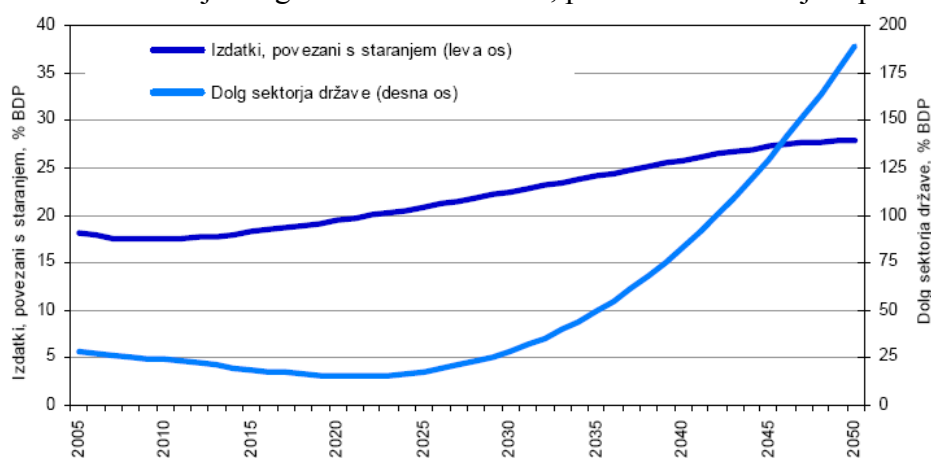
Kot sem že omenila, bo na podlagi politike, ki jo Slovenija trenutno vodi, staranje prebivalstva vodilo k znatnim pritiskom za povečanje javne porabe. Le-ta se bo predvidoma povečala, zlasti pri pokojninah, nekoliko manj pri zdravstvenem varstvu in dolgoročni oskrbi. Možna izravnava s pomočjo prihrankov pri predvideni javni porabi za izobraževanje in nadomestilih za primer brezposelnosti bo verjetno omejena. Celotna javna poraba (izražena kot delež v BDP), namenjena izobraževanju, naj bi se v Sloveniji po ocenah Evropske komisije do leta 2050 (v primerjavi z letom 2002) zmanjšala za 0,5-odstotne točke. Največje zmanjšanje izdatkov za izobraževanje bodo med evropskimi državami v tem obdobju beležile Poljska (2,1-odstotne točke), Estonija (1,7-odstotne točke) ter Slovaška (1,4-odstotne točke) (glej Tabelo 8 v prilogi).

Obstaja tveganje, da bi skupna javna poraba postala previsoka ter s tem ogrozila prihodnje ravnovesje pokojninskih sistemov in splošne socialne zaščite. Če bi dopustili, da javna poraba, povezana s staranjem, ustvarja proračunski primanjkljaj, bi to povzročilo

zadolževanje. To bi oviralo možnosti za gospodarsko rast, delovanje enotne valute ter pozneje tudi delovanje pokojninskih sistemov in zdravstveno področje. Za ohranjanje dolgoročne vzdržnosti javnih financ je treba prilagoditi pokojninski sistem ali pa pričeti ustrezno zniževati ostale javnofinančne izdatke. Izdatki, povezani s staranjem prebivalstva, so namreč povezani z dolgom sektorja države.

Evropska komisija v Poročilu o vzdržnosti javnih financ ugotavlja, da je Slovenija med državami, ki so najbolj izpostavljene tveganju povečanja javnofinančnih izdatkov, povezanih z demografskimi spremembami. Kot je razvidno na Sliki 11, naj bi se javnofinančni odhodki, povezani s staranjem, povišali za 9,7 % BDP, dolg pa bi dosegel 190 % BDP (Dolgoročna vzdržnost javnih financ v EU, 2006).

Slika 11: Gibanje dolga in izdatkov države, povezanih s staranjem prebivalstva

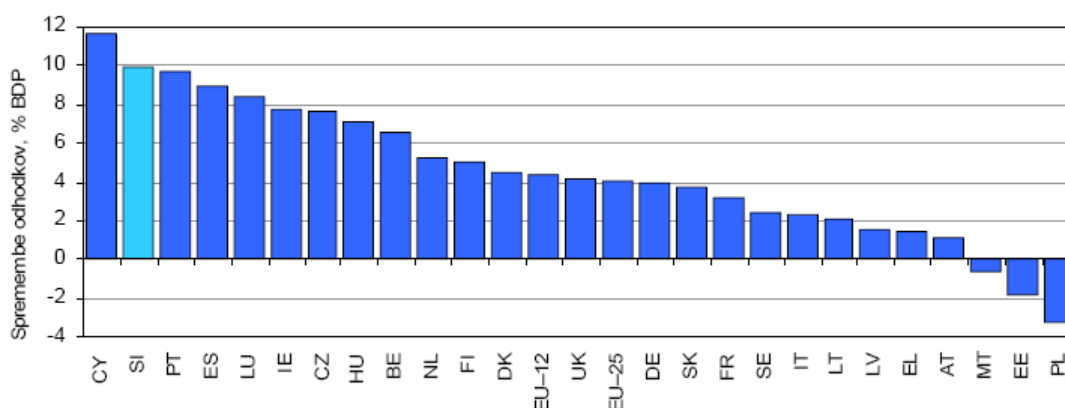

Vir: Ekonomski izzivi 2007, str. 67.

Večino (7,3-odstotne točke BDP) povišanja javnofinančnih odhodkov bi povzročil dvig odhodkov, namenjenih za pokojnine, izdatki za zdravstvo bi se povečali za 1,6-odstotne točke BDP, izdatki, povezani z dolgotrajno nego pa za 1,2-odstotne točke BDP. Na drugi strani bi se znižali odhodki, povezani z izobraževanjem (za 0,4 odstotne točke BDP), in nadomestila za brezposelnost (za 0,1-odstotne točke BDP). Ob predpostavki, da se ne bi povečala davčna obremenitev gospodarstva, bi naraščajoč primanjkljaj, ki bi ga povzročalo takšno povečanje izdatkov, privedel do povišanja državnega dolga z 28,1 %, kolikor je znašal ob koncu leta 2006, na 190 % BDP ob koncu leta 2050 (Ekonomski izzivi 2007, str. 67).

Na Sliki 12 na str. 25 lahko vidimo, da bi se ob podobnih predpostavkah nespremenjenega ekonomskega okolja in politik delež izdatkov, povezanih s staranjem, bolj kot v Sloveniji povečal le še na Cipru; povečanje izdatkov v Sloveniji pa naj bi bilo od povprečja v EU-25 večje za 2,5-krat (Ekonomski izzivi 2007, str. 67).

Slika 12: Pričakovane spremembe javnofinančnih odhodkov do leta 2050, povezane s staranjem prebivalstva, v primeru nespremenjenih ekonomskih parametrov in politik

Vir: Ekonomski izzivi 2007, str. 66.

V Ekonomskih izzivih izpostavljajo oceno Evropske komisije, ki pravi, da bi se izdatki za pokojnine, ki so v Sloveniji v letu 2005 znašali 11,0 % BDP (izraženi v bruto obsegu), do leta 2050 povišali na 18,3 % BDP.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavila vpliv staranja prebivalstva na pokojninski sistem ter na izdatke za zdravstveno oskrbo v Sloveniji.

3.2.1 *Naraščanje števila upokojencev v Sloveniji*

Kot sem že omenila v poglavju 3.1.1, na število upokojencev vplivajo demografski faktorji: obseg generacij, ki vstopajo v upokojeitev ter preostalo pričakovano trajanje življenja teh generacij (Dimovski et al., 2006, str. 8).

Delovno aktivni prebivalci Slovenije so obvezni zavezanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja, po katerem del dohodka odvajajo za pokojnine upokojencev. Delavci z upokojitvijo prehajajo iz statusa delovne aktivnosti v neaktivnost in tako postajajo odvisni od sistema socialne varnosti. Z rastjo števila upokojencev naraščajo potrebe po zagotavljanju sredstev za obveznosti iz pokojninskega zavarovanja in drugih socialnih obveznosti, ki vse bolj bremenijo delovno aktivne. Rastoče število upokojencev je privedlo do slabšanja razmerja med delovno aktivnimi in upokojenci (Urh, 2006, str. 7). V poglavju 3.1.1 smo ugotovili, da se razmerje med tema dvema skupinama zadnja desetletja vztrajno giblje v škodo aktivne populacije. Čim manjši je delež aktivnega prebivalstva, tem več morajo ti ustvariti, da lahko zagotovijo zadovoljivo življenjsko raven vzdrževanemu delu prebivalstva, to je prvemu in zadnjemu razredu (Ramovš, 2003, str. 229).

Sistem obveznega pokojninskega zavarovanja temelji na načelu vzajemnosti in solidarnosti, po katerem si subjekti zagotavljajo materialno in socialno varnost tako, da v skladu s svojimi zmožnostmi plačujejo prispevke, kasneje, ko izpolnijo pogoje, pa uveljavljajo pravice. Z daljšanjem obdobja, prebitega v obveznem zavarovanju, in višjo starostjo zavarovanca ob uveljavitvi pravice do pokojnine se večja tudi primernost starostne

pokojnine. Krajše obdobje, prebito v obveznem zavarovanju pa ima za posledico nižji znesek pokojnine. Pri tem sta zagotovljena materialna in socialna varnost tudi tistim osebam, ki si glede na svoj prispevek in pogoje iz objektivnih razlogov ne morejo zagotoviti splošne ravni varnosti (Nacionalno strateško poročilo o primernih in vzdržnih pokojninah Republike Slovenije 2005, str. 6).

V času intenzivnih družbeno-ekonomskih sprememb v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je zaostрил tudi položaj na trgu delovne sile. V tem času je prihajalo do številnih stečajev podjetij, še zlasti v gospodarskem sektorju, kar je privedlo do številnih presežnih delavcev. Zato je bilo zlasti za starejše delavce upokojevanje najugodnejša rešitev pred brezposelnostjo. Za reševanje problema presežnih delavcev so se predčasnega upokojevanja posluževala številna podjetja. V tem obdobju je politika zaposlovanja z različnimi ukrepi še dodatno spodbujala upokojevanje presežnih delavcev, da bi na ta način najenostavneje preprečila socialne in ekonomske posledice naraščajoče brezposelnosti.

Zaradi nezadržnega trenda starostnega upokojevanja je bila v Sloveniji leta 1999 uzakonjena **reforma pokojninskega sistema**, ki vsebinsko pomeni korak v smeri zagotovitve finančne stabilnosti prihodnjega pokojninskega sistema. Januarja 2000 je stopil v veljavo Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju ZPIZ-1. Spremembe tega zakona se odražajo v postopnem višanju starosti upokojitve, višanju števila let za odmero pokojninske osnove z današnjega povprečja 10 na povprečje 18 najboljših zaporednih let ter zniževanju pokojnin iz obveznega zavarovanja, kar velja tako za obstoječe prejemnike pokojnine kakor predvsem za vse bodoče upokojence in upokojenke. Za svojo bodočo socialno varnost bomo tako morali v veliki meri poskrbeti predvsem sami.

Pokojninska reforma je sprožila postopne, a vidne spremembe. Zmanjševanje pravic in zaostrovanje vstopnih pogojev sta tako rekoč glavni značilnosti vseh reform javnih pokojninskih sistemov in to velja tudi za slovensko. Pod pogojem, da zavarovanec ni deležen odbitkov, bo njegova pokojnina po štiridesetih letih dela enaka 72,5 % pokojninske osnove, namesto prejšnjih 85 % (Majcen et al., 2005, str. 57).

Zakonski pogoji za pridobitev pravice do pokojnine, zlasti starostne, so se od uveljavitve reforme v letu 2000 do leta 2007 spreminjali, praviloma zaostrovali. Zato se je povečevala tudi upokojitvena starost, in sicer žensk s 56 let in 1 mesec na 57 let in 7 mesecev, to je skupaj za 1 leto in 6 mesecev, starost moških pa z 61 let na 61 let in 10 mesecev, to je skupaj za 10 mesecev. V zadnjih treh letih se starost žensk in moških ni povečevala v tolikšni meri kot v preteklih letih, pri moških se je celo znižala. To se je zgodilo zaradi večjih učinkov uveljavljanja znižanja starostne meje zaradi otrok. V primerjavi z letom 2006 se je upokojitvena starost v letu 2007 pri ženskah povečala za 3 mesece, pri moških pa za 2 meseca (Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007). Tabela 9 na str. 27 prikazuje povprečno starost upokojencev ob upokojitvi pri starostnem in invalidskem upokojevanju v obdobju od leta 1992 do leta 2007.

Tabela 9: Povprečna starost upokojencev ob upokojitvi pri starostnem in invalidskem upokojevanju v obdobju 1992–2007

Leto	Starostni upokojenci		Invalidski upokojenci	
	Ženske	Moški	Ženske	Moški
1992	52 let 6 mesecev	56 let 2 meseca	45 let 6 mesece	48 let
1996	54 let	57 let 6 mesecev	46 let 10 mesecev	50 let 8 mesecev
2000	56 let 1 mesec	61 let	48 let 9 mesecev	52 let 11 mesecev
2001	56 let 2 meseca	61 let	49 let 1 mesec	53 let 3 meseci
2002	56 let 5 mesecev	62 let 2 meseca	49 let 7 mesecev	53 let 6 mesecev
2003	56 let 6 mesecev	62 let 2 meseca	49 let 9 mesecev	53 let 8 mesecev
2004	57 let 3 meseci	62 let 6 mesecev	49 let 10 mesecev	53 let 10 mesecev
2005	57 let 3 meseci	61 let 8 mesecev	50 let 1 mesec	53 let 11 mesecev
2006	57 let 4 meseci	61 let 8 mesecev	50 let 4 meseci	53 let 5 mesecev
2007	57 let 7 mesecev	61 let 10 mesecev	50 let 8 mesecev	54 let 9 mesecev

Vir: Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007.

V tabeli lahko vidimo, da je povprečna starost ob upokojitvi v obdobju 1992–2007 narasla tako pri ženskah kot pri moških. Za ženske je povprečna starost narasla za 5 let in 1 mesec, za moške pa 5 let in 8 mesecev. Tudi pri invalidskem upokojevanju se povečuje povprečna starost.

OECD (Ageing in OECD Countries, 1997, str. 78) navaja nekaj primerov držav, kjer so se že lotili problemov zgodnjega zapuščanja trga dela. Tako so v Veliki Britaniji premaknili starostno mejo za dostop dolgotrajno brezposelnih do programov usposabljanja za delo od 59 do 63 let. Na Japonskem so delodajalci, ki podaljšujejo zaposlenost svojih delavcev do 65. leta, in tisti, ki zaposlujejo določen minimalni delež starejših delavcev deležni javne subvencije. V Nemčiji, Avstriji in Franciji pa so subvencionirane plače na novo zaposlenih starejših delavcev.

Število upokojencev v Sloveniji vztrajno narašča. V Tabeli 10 na str. 28 lahko vidimo, da je bilo v Sloveniji v letu 2007 povprečno 518.805 uživalcev starostnih, invalidskih, družinskih, vdovskih in delnih pokojnin iz obveznega zavarovanja, kar je 8.010 upokojencev oziroma 1,6 % več kot v letu 2006. Glede na leto 2000 se je povprečno število vseh upokojencev povečalo za 10,10 %. Konec septembra 2007 je bilo po podatkih SURS v Sloveniji 2.024.335 prebivalcev. Primerjava s stanjem števila upokojencev iz obveznega zavarovanja konec septembra 2007, ko jih je bilo 519.512, kaže, da je v letu 2007 populacija upokojencev iz obveznega zavarovanja v celotnem številu prebivalcev Slovenije predstavljala 25,7 % (Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007).

Tabela 10: Povprečno število vseh prejemnikov pokojnin, stopnje rasti 2000–2007

Leto	Vrsta upokojenca				Skupaj	Stopnje rasti (glede na prejšnje leto)
	Starostni	Invalidski	Družinski in vdovski	Delni starostni		
2000	281.993	97.804	87.639	12	467.448	
2001	287.902	97.704	88.877	24	474.507	1,5
2002	295.271	97.621	90.973	33	483.898	2,0
2003	302.303	97.433	92.113	62	491.911	1,7
2004	308.348	96.556	92.827	95	497.826	1,2
2005	314.983	96.665	93.231	109	504.988	1,4
2006	322.617	95.736	92.304	138	510.795	1,2
2007	332.616	94.511	91.514	164	518.805	1,6

Vir: Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007.

3.2.2 Naraščanje pokojninskih izdatkov

Za obremenjenost pokojninskega sistema je zelo pomembna stopnja obremenjenosti s starim prebivalstvom (angl. *old-age dependency ratio*), ki sem jo predstavila že na str. 8. Ker se bo delež aktivnega prebivalstva zmanjševal, se bodo s tega vidika pokojninskih izdatkov zadeve še toliko bolj zaostrole.

Pri OECD so ocenili, da bi se delež pokojnin iz javnih virov v BDP po letu 2010 (ko se bo začela upokojevati »baby boom« generacija) v večini razvitih držav povečal od 50 % do 90 %, če se ohranijo pokojninski sistemi iz leta 1995. Izpostavili so tudi moralno vprašanje: ali je prav, da financiranje vse daljšega obdobja prostega časa ob koncu življenja starostnikov, omejuje možnosti mlajših generacij, saj bo financiranju pokojnin namenjen vse večji delež BDP. Položaj v Evropi je nekoliko drugačen kot v ZDA in na Japonskem, saj je bil tam izbruh rodnosti po 2. svetovni vojni manj izrazit in kasnejši. Ocenjujejo, da bodo posledice upokojevanja povojnih generacij izrazite šele po letu 2015, z vrhuncem leta 2025 (Urh, 2006, str. 11).

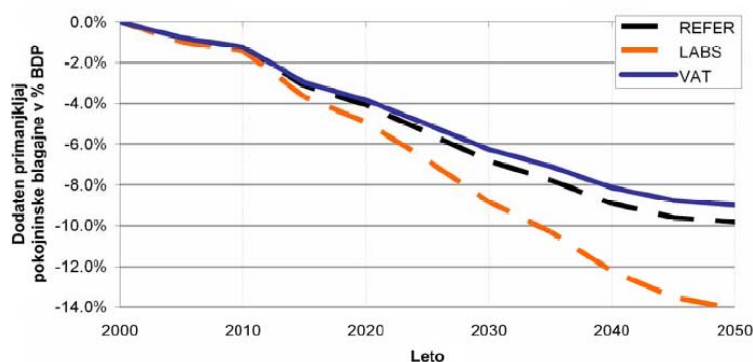
Delež najpomembnejših treh vrst pokojnin (starostne, invalidske in družinske) v BDP se v zadnjih petih letih giblje na ravni okrog 10 odstotkov in se je v tem obdobju celo nekoliko znižal. Delež bi bil višji, če ne bi bilo učinkov pokojninske reforme iz leta 2000. Projekcije za prihodnost pa kažejo, da se bo njihov obseg v prihodnje večal in ob nespremenjenem pokojninskem sistemu, ki ga uzakonja reforma iz leta 2000, z zdajšnjih 9,9 odstotka BDP pri srednji varianti demografskih projekcij narasel na 16,8 odstotka do leta 2050, pri pesimistični varianti demografskih projekcij pa celo na 19,0 odstotka. Pri tem pa ne smemo pozabiti, da to niso vsi odhodki Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, ampak samo tri najpomembnejše vrste pokojnin, ki v tem trenutku pomenijo zgolj tri četrtine vseh izdatkov pokojninske blagajne (Čok, 2006).

Majcen, Verbič, Renger in Sambt (2005) so z modelsko oceno pokazali, da lahko zaradi demografskih sprememb dodaten primanjkljaj pokojninske blagajne znaša od 8 % in 14 %

BDP, odvisno od načina financiranja primanjkljaja in variante demografske projekcije (Majcen et al., 2005, str 14). Analizo slovenskega gospodarstva so ob upoštevanju prihodnjih trendov v slovenskem pokojninskem sistemu izvedli z oblikovanjem dveh scenarijev, ki so jih primerjali z referenčnim scenarijem (REFER). Slednji se nanaša na sedanji način financiranja pokojninskega sistema, pri čemer se le dodaten primanjkljaj pokojninske blagajne financira s prihodki od davka na dodano vrednost, nova scenarija pa sta nekoliko drugačne narave. V prvem scenariju (VAT) namreč predpostavljajo, da se celotni pokojninski sistem financira s prihodki od davka na dodano vrednost, v drugem scenariju (LABS) pa predpostavljajo, da se celoten pokojninski sistem financira s prihodki od davka na dohodek od dela. Upoštevali so 2,5-odstotno ravnovesno rast, srednjo varianto demografskih projekcij ter spremembe v pokojninski reformi. (Majcen et al., 2005, str. 8).

Kot je razvidno s Slike 13, bi bil dodatni primanjkljaj pokojninske blagajne najnižji ob predpostavki, da se pokojninski sistem financira s prihodki od davka na dodano vrednost, najvišji pa, če bi se pokojninski sistem financiral z dohodki od davka od dela.

Slika 13: Dodaten primanjkljaj pokojninske blagajne v Sloveniji ob različnih načinih financiranja primanjkljaja v pokojninski blagajni

Vir: Majcen et al., 2005, str. 13.

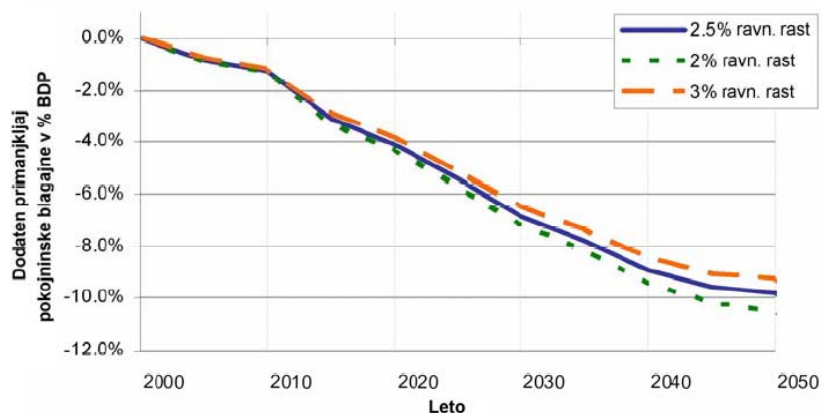
Ugotovili so, da bi financiranje pokojninskega sistema samo z davkom na dodano vrednost privedlo do višjega bruto domačega proizvoda in blagostanja, pri čemer bi starejše generacije utrpele izgube v blagostanju, mlajšim in novim generacijam pa bi se blagostanje povečalo (uporaba zgolj davka na dohodek od dela bi privedla do nasprotnih učinkov na blagostanje). Ker bi živeče generacije glasovale proti uveljavitvi najbolj učinkovitega scenarija, lahko pričakujemo, da bi bilo reševanje problema naraščajočega primanjkljaja v pokojninski blagajni predvsem z zviševanjem davka na dodano vrednost v praksi težko izvedljivo. Uporaba davka na dodano vrednost bi privedla do povečanega varčevanja in zaloge kapitala, vendar tudi do znižanja obrestne mere; ob naraščajočem pomenu drugega pokojninskega stebra se financiranje dodatnega primanjkljaja z davkom na dohodek od dela kaže morda kot primernejša rešitev, saj vodi k zvišanju obrestne mere (Majcen et al., 2005, str. 15).

Omenjeni avtorji opozarjajo, da izbira načina indeksacije pokojnin pomembno vpliva na spremembe dodatnega primanjkljaja v pokojninski blagajni. Tako bi dodatno znižanje

indeksacije pokojnin na raven „švicarske formule“, kar bi dejansko pomenilo dolgoročno vzdrževanje sedanjega stanja indeksacije pokojnin (gre namreč za 50-odstotno usklajevanje pokojnin glede na rast cen in 50-odstotno usklajevanje glede na rast plač, kar je po učinkih dokaj primerljivo s sedanjim pokojninskim sistemom), povzročilo sicer skoraj vzdržno stanje v pokojninski blagajni na dolgi rok, vendar pa hkrati izjemno znižanje ravni pokojnin v primerjavi s plačami.

Uporaba nižje oziroma višje stopnje ravnovesne rasti gospodarstva po pričakovanju privede do ustrezno višjega oziroma nižjega dodatnega primanjkljaja v pokojninski blagajni, kar je prikazano na Sliki 14. To je posledica uporabljenega pravila nižje indeksacije pokojnin; ker plače naraščajo z višjo stopnjo rasti (in posredno tudi bruto domači proizvod) kot pokojnine, bo dodatni primanjkljaj pokojninske blagajne višji v primeru nižje stopnje ravnovesne rasti. Dodati pa je treba, da so razlike v ocenjenem dodatnem primanjkljaju glede na različne predpostavljene stopnje ravnovesne rasti zanemarljive in šele v daljšem opazovanem obdobju, v štiridesetih letih, dosežejo razliko 0,5 odstotne točke. Lahko sklepamo, da bi predpostavljeno zviševanje ravnovesne rasti slovenskega gospodarstva le v manjši meri zmanjšalo pričakovani dodatni primanjkljaj v pokojninski blagajni (Majcen et al., 2005, str. 14).

Slika 14: Dodatni primanjkljaj pokojninske blagajne v Sloveniji v referenčnem scenariju ob različnih stopnjah ravnovesne rasti

Vir: Majcen et al., 2005, str. 14.

Z uporabo modelov so ocenili prihodnje gibanje števila upokojencev ter izdatke za pokojnine, pri čemer so se omejili zgolj na tri najpomembnejše vrste pokojnin: starostne, invalidske in družinske. Glede na rezultate modelov naj bi se tako število starostnih upokojencev z zdajšnjih 315.000 povečalo na 440.000.

Po ocenah Evropske komisije naj bi se izdatki za pokojnine, ki so v Sloveniji v letu 2005 znašali 11,0 % BDP (izraženi v bruto obsegu), do leta 2050 povišali na 18,3 % BDP (Salomäki, 2006, str. 17). V Tabeli 11 na str. 31 so prikazane spremembe izdatkov za pokojnine v državah EU-25. Ključni dejavniki, ki bi prispevali k tako velikemu povišanju

izdatkov za pokojnine v Sloveniji, bi bili ob ohranjanju nespremenjenih parametrov sistema naslednji:

- poslabšanje razmerja med starim in delovno sposobnim prebivalstvom oziroma povečanje koeficienta starostne odvisnosti starih, ki bi povišala izdatke za pokojnine, izražene kot delež BDP, za 11 odstotnih točk;
- izboljšanje razmerja med zaposlenimi in delovno sposobnim prebivalstvom (populacijo v starosti od 15 do 64 let) oziroma povišanje stopnje aktivnosti, ki bi prispevala k znižanju izdatkov za pokojnine za 0,9 odstotne točke;
- izboljšanje razmerja med upokojenci in populacijo v starosti nad 65 let oziroma zmanjšanje stopnje upokojenosti, kar bi prispevalo k znižanju izdatkov za pokojnine, izražene kot delež BDP, za predvidenih 2,9 odstotne točke;
- spremembe razmerja med povprečno pokojnino in BDP na zaposlenega oziroma zmanjšanje pravic, kar bi prispevalo k znižanju izdatkov za pokojnine, izražene kot delež BDP, za 0,8 odstotne točke.

Simulacije kažejo, da bi demografske spremembe ob predpostavki nespremenjenega ekonomskega okolja in politik ogrozile dolgoročno vzdržnost javnih financ (Ekonomski izzivi 2007, str. 67).

Tabela 11: Dekompozicija spremembe izdatkov za pokojnine (v %, 2005–2050)

	Bruto pokojnine		Sprememba bruto pokojnin zaradi spremembe:				rezidual
	začetno stanje, % BDP v 2005	odstotna sprememba 2005–2050	odvisnostne stopnje pop. (65+)/ pop. (15–64)	stopnje aktivnosti zaposleni/ pop. (15–64)	stopnje upokojenosti upokojenci/ pop. (65+)	stopnje pravic povprečna pokojnina/ BDP na zap.	
Belgija	10,4	49,7	61,6	-8,2	-2,4	-8,1	6,9
Danska	9,6	33,3	65,1	-3,7	-24,1	-4,6	0,6
Nemčija	11,1	17,4	65,8	-10,3	-5,6	-29,6	-2,8
Grčija	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
Španija	8,7	81,4	105,0	-19,7	-17,5	-1,3	14,9
Francija	12,8	15,4	63,6	-7,0	-12,9	-25,7	-2,7
Irski	4,6	141,9	107,0	-9,9	-20,7	19,5	46,0
Italija	14,3	2,8	78,5	-13,8	-21,4	-35,3	-5,1
Luksemburg	10,0	73,7	56,3	-31,1	16,2	16,8	15,6
Nizozemska	7,4	51,4	71,9	-2,1	-19,3	-4,3	5,1
Avstrija	13,2	-7,5	84,5	-10,1	-43,3	-32,3	-6,4
Portugalska	11,5	80,3	88,5	-0,9	-3,9	-20,1	16,6
Finska	10,4	32,0	72,9	-7,7	-25,2	-6,0	-1,9
Švedska	10,4	8,5	45,6	-6,2	-2,0	-26,7	-2,2
Zdr. kraljestvo	6,7	28,3	64,2	-1,8	n.p.	n.p.	n.p.
Ciper	7,0	183,5	94,4	-16,2	12,4	19,8	73,0
Češka	8,5	65,9	109,3	-3,6	-36,8	-9,1	6,1
Estonija	7,1	-41,4	60,3	-7,7	-26,8	-73,1	5,8
Madžarska	10,7	60,1	79,4	-10,3	-33,4	16,3	8,1
Litva	6,7	28,5	72,1	-16,0	-27,3	0,1	-0,4
Latvija	6,4	-13,4	62,7	-11,1	-20,6	-40,7	-3,7
Malta	7,5	-6,4	80,8	-13,6	-10,5	-53,6	-9,5
Poljska	13,7	-41,7	108,3	-26,7	-54,5	-68,0	-0,8
Slovaška	7,4	20,3	122,0	-19,0	-34,0	-40,6	-8,2
Slovenija	11,0	66,2	99,7	-8,5	-26,8	-7,5	9,3
EU 25	10,6	20,9	76,1	-10,7	-20,2	-22,7	-1,9

Vir: Salomäki, 2006, str. 19.

V Sloveniji naj bi se torej izdatki za pokojnine v obdobju 2005-2050 povečali za 66,2 % (z 11 % BDP na 18,3 %), za več naj bi se povečali na Cipru (183,5 %), Irskem (142,9 %), v

Španiji (81,4 %), na Portugalskem (80,3 %) ter v Luksemburgu (73,7 %), zmanjšali pa naj bi se na Poljskem za 41,7 %, v Estoniji za 41,1 %, Latviji za 13,4 %, Malti za 6,4 %, ter v Avstriji za 7,5 %.

Kot smo že ugotovili, število upokojencev v Sloveniji narašča. Učinki pokojninske reforme se sicer kažejo, stanje bi bilo najbrž še veliko slabše, če te reforme ne bi bilo. Dejstvo pa je, da so v preteklosti politiki ponujali preveč, hkrati pa se prebivalstvo v Sloveniji hitro stara. Poleg tega indeksacija rasti pokojnin z rastjo plač še dodatno bremeni pokojninski sistem. Na voljo sta dva ukrepa za ublažitev tega problema. Lahko se znižajo pokojnine ali pa se ohrani raven pokojnin in se podaljša delovna doba. Podaljšanje delovne dobe je po mojem mnenju sprejemljivejši ukrep, saj se je pokojninska osnova že tako znižala s 85 % na 72,5 %. Potrebno bi bilo še bolj dvigniti minimalno starostno mejo za upokojitev, spremeniti finančne vzpodbude za podaljšanje delovne aktivnosti in odbitke za predčasno upokojitev ter vzpodbujati fleksibilnejše oblike zaposlovanja.

3.2.3 Rast proračunskih izdatkov za zdravstvo

Z rastjo deleža starejših ljudi se povečujejo tudi izdatki za starejše, med katerimi so med najbolj zaskrbljujočimi tudi izdatki za zdravstveno varstvo. Večina starejših ljudi je res kronično bolna in imajo povečane zdravstvene potrebe in zahteve. Večina te skupine prebivalstva pa ne potrebuje vrhunske medicine in dragih preiskav, ampak rešitve za druge težave. Starosti namreč ne spremljajo le bolezni, ampak so ti ljudje lahko hkrati osameli, onemogli in nesposobni sami poskrbeti zase pri opravljanju svojih življenjskih funkcij, pri vzdrževanju telesne higijene, pri gospodinjskih opravilih in podobno. Z drugimi besedami to pomeni, da je njihova eksistenca odvisna od pomoči drugih oseb, ki jim pri tem pomagajo.

Vprašanje zdravstvene oskrbe postaja vedno pomembnejše. Dejstvo je, da daljša življenjska doba sama po sebi ne pomeni boljše zdravstvene oskrbe ali boljšega zdravstvenega stanja prebivalstva nasploh. Porast v populaciji 65 in več let, pomeni porast kroničnih obolenj in zmanjšanje fizične sposobnosti, vse to pa predstavlja vedno večje breme za socialo. V prihodnosti bo tako vedno več ljudi, ki bodo dovzetni za poškodbe in bolezni, poleg tega pa bodo pogosteje potrebovali zdravniško pomoč, če ne drugače, pa zaradi tako imenovanih starostnih obolenj, ki spremljajo velik delež starejših ljudi. Starostna obolenja po navadi kratkoročno niso nevarna, a vseeno otežujejo življenje. Ravno zato je potrebna vse pogostejša zdravniška pomoč (tablete, pregledi, masaže, toplice), da je tudi v poznejših letih življenje čim bolj znosno.

Samoumevno je, da povišanje povprečne starosti prebivalstva povzroča povečanje zdravstvenih izdatkov. Vseeno je izredno težko predvideti gibanje zdravstvenih izdatkov v prihodnjih nekaj desetletjih in napovedati, na katerih posebnih področjih bodo potrebne največje naložbe. Višine javnih sredstev, ki jih bo treba vložiti v zdravstvo, ni mogoče predvideti le na podlagi demografskih gibanj; višina zdravstvenih izdatkov je odvisna od

vrst politik, ki se bodo izvajale na tem področju, napredka v medicini, razvoja bolezni in stopnje onesnaženosti ter od političnih in tehnoloških odločitev za obvladovanje teh pojavov.

Večanje deleža starejših in posledično povečanje izdatkov za zdravstvo lahko opazimo tudi v Sloveniji. Na Ministrstvu za zdravje so analizirali vpliv staranja prebivalstva na povečanje stroškov za zdravstvo. Pri izračunu so upoštevali, da so stroški zdravstvenih storitev na prebivalca, starejšega od 65 let, v povprečju 4,5-krat višji kot na povprečnega prebivalca, mlajšega od 65 let. V izračunu je predpostavljeno, da število prebivalcev ostaja na ravni iz leta 1992 ter da vsi izdatki za zdravstvene storitve naraščajo po enaki stopnji za vse prebivalce (Toth, 2004). Odhodki za zdravstvo se bodo zaradi staranja povečevali. Opazimo lahko, da bodo do leta 2015 dodatni stroški zaradi staranja prebivalstva že zelo visoki, znašali bodo 162.462.390,95 EUR, kar je 17-krat več kot leta 1993. Povečanje stroškov zaradi staranja je prikazano v Tabeli 12.

Tabela 12: Delež starejših od 65 let v številu celotnega prebivalstva Slovenije (za obdobje 1993–2002), povečani odhodki zaradi staranja v stalnih cenah 2003 ter projekcija za leti 2010 in 2015

Leto	Delež starejših od 65 let	Dodatni stroški (v SIT)	Dodatni stroški (v EUR)	Sprememba glede na prejšnje leto (v %)
1993	11,81	2.241.849.165	9.355.070,79	
1994	12,13	4.568.029.853	19.062.050,80	103,76
1995	12,51	7.978.669.544	33.294.398,03	74,66
1996	12,85	10.508.109.436	43.849.563,66	31,70
1997	13,22	13.404.647.514	55.936.602,88	27,56
1998	13,58	16.319.800.386	68.101.320,26	21,75
1999	13,85	19.631.431.757	81.920.513,09	20,29
2000	14,14	22.917.171.596	95.631.662,48	16,74
2001	14,47	27.240.395.131	113.672.154,61	18,86
2002	14,63	29.524.838.549	123.204.968,07	8,39
2010	16,77	22.545.492.212	94.080.671,89	-23,64*
2015	18,57	38.932.487.368	162.462.390,95	72,68 **

Legenda: * Leta 2010 glede na leto 2002

** Leta 2015 glede na leto 2010

Vir: Progar, 2004, str. 30.

Odhodki za zdravstvo bodo zaradi staranja slovenskega prebivalstva naraščali bolj, kot bi sicer. Kot smo torej ugotovili, izdatki zaradi staranja prebivalstva naraščajo ne le v Sloveniji, ampak v vseh razvitejših državah Evrope in sveta. Posledično s tem pa se višajo tudi prispevki za zdravstveno zavarovanje.

V Sloveniji se celotni izdatki za zdravstvo (javni in zasebni) kot delež v BDP v zadnjih letih niso bistveno spreminjali. Kot vidimo v Tabeli 13, se zdravstveni izdatki v Sloveniji trenutno gibljejo okoli 8 % BDP letno, kar je podobno kot v EU.

Tabela 13: Delež izdatkov za zdravstvo v BDP, v %, Slovenija in EU

		Leto				
		2001	2002	2003	2004	2005
Delež izdatkov za zdravstvo v bruto domačem proizvodu, v %	Slovenija	8,6	9,0	8,9	8,8	8,7
	EU	8,1	8,3	8,54	8,73	8,7

Vir: Izbrani zdravstveni kazalniki Svetovne zdravstvene organizacije (SZO).

Iz Tabele 14 lahko razberemo, da povprečna oseba, starejša od 65 let, tudi v ostalih razvitejših državah potrebuje približno od 3- do 4,6-krat več finančnih sredstev kot povprečni prebivalec v starosti od 0 do 64 let. Še večji so izdatki za populacijo, staro 75 in več let, kjer se ta po posameznih državah povečajo v odnosu na populacijo v starosti od 0 do 64 let približno 3,1- do 7,7-krat. Iz navedenih podatkov lahko vidimo, da so potrebni izdatki za zdravstveno varnost in zavarovanje oseb, starejših od 65 (oziroma 75 ali celo 85 let), občutno višji kot za ostale populacijske skupine. Z starostjo naraščajo.

Tabela 14: Razmerje med izdatki za osebe, starejše od 65 oziroma 75 let, v primerjavi z osebami v starosti od 0 do 64 let v gospodarsko razvitejših državah

Država	Leto	Razmerje med izdatki za osebo 65 in več let ter na osebo od 0 do 64 let	Razmerje med izdatki za osebo 75 in več let ter na osebo od 0 do 64 let
Avstralija	1993	4,09	5,86
Francija	1991	2,96	3,73
Kanada	2000	5,36	7,66
Nemčija	1994	2,68	3,17
N. Zelandija	1998	4,33	6,41
Japonska	1997	4,90	5,70
Švedska	1990	2,83	3,43
Švica	1991	4,00	5,70
V. Britanija	1997	3,35	4,62
ZDA	1995	4,60	6,40

Vir: Toth, 2004.

S pomočjo mednarodnih podatkov o višini zdravstvenih stroškov na prebivalca v odvisnosti od starosti, izraženih kot delež bruto domačega proizvoda na prebivalca, je bil ocenjen tudi možen razvoj deleža bruto domačega proizvoda, namenjenega za javne izdatke v zdravstvu (Kraigher, 2005, str. 9). Podrobnih izračunov o višini zdravstvenih stroškov glede na starost za Slovenijo še ni na voljo. V državah EU se višina zdravstvenih stroškov na prebivalca v starostni skupini 0-54 let giblje od 2 do 4 % bruto domačega

proizvoda na prebivalca, v starostni skupini 55 let in več pa od 15 do 20 %. Predpostavljena ocena za Slovenijo (3,2 % v prvi in 18,0 % v drugi starostni skupini) se torej nahaja nekje na sredi teh razponov in je konsistentna z deležem BDP za javne izdatke v zdravstvu, ki je v letu 2001 znašal 6,9 % (Kraigher, 2005, str. 9).

V Tabeli 15 je prikazana projekcija deleža javnih izdatkov za zdravstvo v bruto domačem proizvodu. Projekcija ob predpostavki nespremenjenega obsega pravic iz zdravstvenega zavarovanja kaže, da bi se skupni javni izdatki za zdravstvo s sedanjih 6,9 % bruto domačega proizvoda povečali v najboljšem primeru na preko 9 % po letu 2030, v primeru povečanih izdatkov in neugodnega demografskega razvoja pa bi se celo približali 12 %.

Tabela 15: Projekcija deleža javnih izdatkov za zdravstvo v bruto domačem proizvodu

	2001	2010	2020	2030	2040	2050
Ocene javnih izdatkov za zdravstvo na osebo kot % BDP na prebivalca						
za prebivalstvo v starosti 15-54 let	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
za prebivalstvo v starosti 55 let in več						
- nespremenjeno razmerje	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0
- povečano razmerje	18,0	19,0	20,0	21,0	21,0	21,0
Javni izdatki za zdravstvo prebivalstva v starosti 55 let in več v % od bruto domačega proizvoda						
Visoka varianta razvoja prebivalstva in nespremenjeno razmerje	4,5	5,4	6,2	6,8	7,3	7,3
Neugodna varianta razvoja prebivalstva in povečano razmerje	4,5	5,7	7,2	8,6	9,6	9,9
Srednja vrednost	4,5	5,5	6,7	7,6	8,3	8,2
Skupni javni izdatki za zdravstvo v % od bruto domačega proizvoda						
Visoka varianta razvoja prebivalstva ¹¹ in nespremenjeno razmerje	6,9	7,6	8,3	8,8	9,3	9,2
Neugodna varianta razvoja prebivalstva in povečano razmerje	6,9	8,0	9,3	10,5	11,4	11,6
Srednja vrednost	6,9	7,8	8,8	9,7	10,3	10,4

Vir: Kraigher, 2005, str. 9.

Po napovedih Evropske komisije je lahko povečanje porabe za zdravstveno varstvo zaradi staranja prebivalstva lahko za polovico manjše, če ljudje ob daljši življenjski dobi ostanejo zdravi (Bela knjiga, Skupaj za zdravje, 2007).

Trendi, povezani s staranjem prebivalstva, postavljajo povsem nove izzive vsem gospodarsko razvitim družbam. To velja tudi za področje zdravstvenega zavarovanja in zdravstvene dejavnosti. Vseh in vse večjih zahtev in potreb starejše populacije ne bo več mogoče zadovoljevati na sedanji način. Za to populacijo bo potrebno pripraviti nove programe in pristope in pri tem upoštevati njene spremenjene potrebe.

¹¹ Po visoki varianti Kraigherjevih projekcij prebivalstva bi se rast pričakovanega trajanja življenja nadaljevala pri moških do 80 in pri ženskah do 85 let leta 2070, po nizki varianti bi se življenjsko pričakovanje po letu 2015 začelo ponovno zniževati, do 70, oziroma 78 let leta 2070, po srednji varianti pa bi ostalo na približno isti ravni kot leta 2015 tudi naprej. Koefficient celotne rodnosti bi se do leta 2030 povečal po visoki varianti na 1,8, po nizki na 1,4 ter po srednji na 1,6 in ostal nato nespremenjen. Selitveni prirast bi po srednji varianti ostal na sedanji ravni okrog 3000 oseb letno, po nizki bi se do leta 2010 znižal na 1000, po visoki pa povečal na 6000.

Zagotavljanje najvišje stopnje zdravja prebivalcev in s tem podaljševanje zdrave pričakovane življenjske dobe je mogoče le z motiviranjem celotne družbe. Pri tem so potrebne usklajene aktivnosti države, strokovne javnosti, nevladnih organizacij ter posameznikov. Zdravo staranje morajo spremljati ukrepi za spodbujanje zdravja in preprečevanje bolezni skozi celotno življenjsko obdobje, pri čemer je treba upoštevati ključna vprašanja, med katera spadajo slaba prehrana, telesna aktivnost, alkohol, uživanje drog in tobaka, okoljska tveganja, prometne nesreče in nesreče doma. Boljše zdravje otrok, delovno aktivnih odraslih in starejših bo pomagalo ustvarjati zdravo in produktivno prebivalstvo ter podpirati zdravo staranje zdaj in v prihodnosti.

3.3 Dohodkovni položaj upokojencev

Starejši so številčna in potencialno zelo ranljiva skupina prebivalstva. Njihov položaj se je v zadnjih desetletjih hitro spreminjal in terjal vedno nove načine političnega in praktičnega obravnavanja njihovih specifičnih problemov. Ne tako dolgo nazaj je bilo naravno, da so otroci poskrbeli za svoje ostarele starše. Danes starostniki vse redkeje živijo v razširjenih gospodinjstvih, kjer bi bili deležni materialne blaginje, ki je posledica drugih virov dohodka (Urh, 2006, str. 22).

Zelo grob kazalec relativnega dohodkovnega položaja upokojencev je razmerje med povprečno pokojnino in povprečno plačo. Pri izračunu tega razmerja lahko upoštevamo zgolj starostno pokojnino ali pa vse pokojnine: starostno, družinsko in invalidsko. Ta kazalec lahko pokaže gibanje dohodkovnega položaja (boljšanje, slabšanje) le, če se socialno-ekonomska sestava prebivalstva ne spreminja. Če pa se spreminja (npr. da se povečuje delež brezposelnih ipd.), se analitska vrednost tega kazalca bistveno zmanjša (Stanovnik et al., 2006, str. 7).

Kakor je razvidno iz Tabele 16 na str. 36, je bil relativni dohodkovni položaj upokojencev, merjen kot razmerje med povprečno pokojnino (starostno) in povprečno neto plačo, v devetdesetih letih dokaj stanovit. Razmerje se je gibalo od 74 do 76 odstotkov. Po letu 1999 pa se je začelo razmerje zmanjševati zaradi učinkovanja novega pokojninskega zakona. Leta 2007 je povprečna starostna pokojnina dosegla 67,1 % povprečne neto plače. Julija 2005 je bila sprejeta zakonska sprememba glede usklajevanja pokojnin s plačami, ki uvaja doslednejše usklajevanje pokojnin s plačami kakor doslej. Če tega ne bi sprejeli, bi bil položaj upokojencev danes bistveno slabši. Razmerje med pokojninami in neto plačami se bo še zmanjševalo zaradi zakonskega zmanjševanja pokojninske osnove, a lahko pričakujemo, da bo to zaradi spremenjenega načina usklajevanja pokojnin počasnejše.

Tabela 16: Razmerje med povprečnimi pokojninami in povprečnimi neto plačami v obdobju 1992–2004

Leto	Razmerja med povprečnimi pokojninami in plačami v %	
	Povprečne starostne pokojnine	Povprečne pokojnine
1992	77,8	70,7
1993	73,9	67,0
1994	75,4	68,5
1995	76,2	69,2
1996	74,6	67,5
1997	74,3	67,3
1998	74,5	67,4
1999	75,8	68,5
2000	75,3	68,1
2001	73,2	66,3
2002	72,8	65,9
2003	71,1	64,5
2004	70,2	63,7
2005	69,1	62,7
2006	68,6	62,5
2007	67,1	61,3

Vir: Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007, Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2005.

Za upokojenska gospodinjstva predstavljajo pokojnine več kakor 95 odstotkov vseh razpoložljivih denarnih virov. V primerjavi z obdobjem 1999–2001 se je tveganje revščine (pri čemer je meja revščine določena kot 60 % mediane ekvivalentnega dohodka gospodinjstva) v obdobju 2001–2003 nekoliko zmanjšalo za celotno prebivalstvo, in sicer z 12,3 odstotka na 10,9 odstotka. Od pomembnejših skupin se je le pri upokojencih v upokojenskih gospodinjstvih tveganje nekoliko povečalo: z 20,4 odstotka v obdobju 1999–2001 na 21,1 odstotka v obdobju 2001–2003 (Stanovnik et al., 2006, str. 17). Med upokojenci, ki živijo v upokojenskih gospodinjstvih, so v najbolj ugodnem položaju upokojenci iz upokojenskih parov, v najslabšem pa samske ženske. Upokojenska gospodinjstva so tista, pri katerih je nosilec upokojenec ali upokojenka in v katerih ni delovno aktivnih ali brezposelnih oseb.

3.4 Potrošnja blaga in storitev

Starejši so gospodarsko vse močnejši. Na stanovanjskem trgu, trgu ponudb za prosti čas in kulturo, zdravstvenih proizvodov, turizma in informacijske tehnologije predstavljajo rastočo skupino potrošnikov in tako odpirajo nove možnosti za razvoj gospodarstev. Podjetja in izvajalci storitev morajo upoštevati različne segmente med starejšim prebivalstvom in zagotoviti, da so blago in storitve dostopni ter ustrezajo potrebam in povpraševanju starejših potrošnikov. To je posebej pomembno na področjih z višjo koncentracijo relativno dobro situiranih starejših.

Starejši so torej močan segment potrošnikov. Ponudniki se morda tega premalo zavedajo in tudi starejši se ne zavedajo moči, ki jo imajo kot potrošniki. Odkrivati, kaj so potrebe te skupine ljudi, in nanje odgovarjati je prav gotovo podjetniška priložnost, ki se ponuja v prihodnosti. Podjetja se pri svojem oglaševanju še vedno osredotočajo na mlajšo populacijo, starostnike pa pogosto spregledajo. Glavnina trženjske pozornosti, še posebej oglaševalskih dejavnosti, je namenjena mlajšim generacijam porabnikov. V Sloveniji ni objavljena niti ena raziskava s področja trženja starejšim porabnikom. Presenetljivo je, da kljub velikemu potencialu starejših porabnikov v smislu tržnega obsega slovenskim tržnikom in oglaševalcem starejši porabniki niso dovolj privlačna skupina porabnikov.

4 SKLEP

Eden izmed največjih strukturnih, socialnih in javnofinančnih dolgoročnih problemov, s katerim se srečuje Slovenija, je staranje prebivalstva. Projekcije kažejo, da se bo v Sloveniji v obdobju do leta 2050 delež oseb, starih 65 in več, podvojil, delež zelo starih celo potrojil. Število prebivalcev Slovenije, starih 65 in več, je bilo že leta 2003 večje od števila otrok, podaljšuje se tudi pričakovano trajanje življenja. To bo pomembno vplivalo na povečevanje potreb in sredstev. Slovenija je bila po ocenah Evropske unije vključena v skupino držav, za katero naj bi bilo značilno zelo veliko dolgoročno povečanje javnih izdatkov, povezanih s starostjo.

Javna poraba se bo predvidoma povečala zlasti pri pokojninah, nekoliko manj pri zdravstvenem varstvu in dolgoročni oskrbi. V Sloveniji naj bi se izdatki, povezani s starostjo, predvidoma povečali za približno 9 % BDP do leta 2050, večino povišanja bi povzročil dvig odhodkov za pokojnine. Povišal naj bi se tudi dolg države, in sicer na 190 % konec leta 2050. Različne napovedi in analize kažejo, da naj bi se potencialna stopnja gospodarske rasti v Sloveniji ob nespremenjeni politiki znižala na okoli 2 % leta 2030 ter na 1,3 % leta 2050. Izdatki za pokojnine, ki so v Sloveniji v letu 2005 znašali 11,0 % BDP (izraženi v bruto obsegu), naj bi se do leta 2050 povišali na 18,3 % BDP. Stroški zdravstvenih storitev na prebivalca, starejšega od 65 let, so po ocenah v povprečju 4,5-krat višji kot na povprečnega prebivalca, mlajšega od 65 let, kar pomeni, da se bodo povišali tudi izdatki za zdravstvo. Projekcija deleža javnih izdatkov za zdravstvo v bruto domačem proizvodu, ob predpostavki nespremenjenega obsega pravic iz zdravstvenega zavarovanja, kaže, da bi se skupni javni izdatki za zdravstvo s sedanjih 6,9 % bruto domačega proizvoda povečali, v najboljšem primeru na preko 9 % po letu 2030, v primeru povečanih izdatkov in neugodnega demografskega razvoja pa bi se celo približali 12 %. Nujni bodo torej čimprejšnji ukrepi za njihovo omejitev. Delež delovno aktivnih prebivalcev Slovenije se iz leta v leto zmanjšuje. V letu 1988 je znašalo razmerje med upokojenci in zavarovanci 1 : 2,6, do leta 2007 se je znižalo na sedanjih 1 : 1,69, v prihodnosti pa se bo še zniževalo, kar pomeni večjo obremenitev delovno aktivnega prebivalstva. Ključni izziv je, kako povečati delovno aktivnost oseb, starih 55 let in več, odpira pa se tudi vprašanje potrebe po dodatnih posegih v pokojninski sistem. Treba ga bo modernizirati, prilagoditi družbenim

spremembam in zagotavljati njegovo javnofinančno vzdržnost. Ob tem bo potrebno posebno pozornost nameniti vprašanju družbene sprejemljivosti in pravičnosti, zlasti vprašanju medgeneracijskih prerazdelitev bremen.

Povečevanje in zaostrovanje problemov demografskega razvoja Slovenije sproža vprašanje, kaj lahko sodobna visoko organizirana družba stori za preprečitev, reševanje ali pa vsaj za omilitev teh problemov. Rešitev starajočega se prebivalstva je veliko, a le malo takih, ki bi se v praksi izkazale kot izvedljive. Ogromno je teorij, ki svetujejo, kako naj vlade ravnajo pri vedno večjem deležu starejših ljudi. Veliko rešitev se skriva že v mentaliteti ljudi in odnosu do starejših. Reševanje problemov je zelo kompleksno; napredek je med drugim potrebno doseči na področjih zdravstva, ustvarjanja delovnih priložnosti za starejše delavce in fiskalne konsolidacije. Potrebne bodo tudi nadaljnje spremembe pokojninskega sistema.

Tematika staranja je zelo obširna in kompleksna in kot taka zahteva celovite rešitve, z usklajenimi ukrepi različnih politik. Dolgoročno rešitev problema je potrebno iskati v prebivalstveni politiki. Nekateri vidijo rešitev tega problema predvsem v priseljevanju, pri čemer bi morali za nadaljevanje razvoja v državi in ohranjanje njene konkurenčnosti privabiti predvsem čim več izobraženih ljudi. Glede na to, da se s podobnimi demografskimi težavami srečujejo tudi bistveno razvitejše in bogatejše države, ki lahko takšnim ljudem ponudijo precej več kot Slovenija, lahko hitro ugotovimo, da tako ne bo šlo. Glede na ugotovitve o reševanju demografskih težav s priseljevanjem, lahko ugotovimo, da lahko te težave dolgoročno rešujemo le z dvigom rodnosti. Resni demografski problemi v Sloveniji so v zadnjem času prispevali k velikemu povečanju zanimanja tako politične in najširše družbene javnosti kot tudi množičnih medijev za to problematiko. Družina je prva institucija, ki se ukvarja s kompleksnostjo in tveganjem obnavljanja celotnega prebivalstva, vendar tega bremena ni niti sposobna niti dolžna v celoti nositi sama. Na oblikovanje družine in kakovost njenega življenja pa ne vplivajo samo družinske politike v ožjem smislu, temveč družinska politika, ki vključuje zelo različna področja - od davčnega sistema do stanovanjske in šolske politike, zaposlovanja, servisnih služb, izobraževalne politike itd. Zato je potrebno, da se družba in država na vseh ravneh zavedata tega skupnega bogastva ter sprejmeta vso odgovornost zanj.

LITERATURA

1. Bostner Nina: Staranje delovne sile in zaposlovanje starejših delavcev v EU ter Lizbonski cilji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2007. 45 str.
2. Bregar Lea, Mara Bešter: Ekonomska statistika. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 1998. 145 str.
3. Carone Giuseppe et al.: Long-term labour productivity and GDP projections for EU 25 member states: A production function Framework. Brussels : European Commission, 2006. 92 str.
4. Čok Mitja: Analiza: Dolgoročna vzdržnost slovenskega pokojninskega sistema. Časnik Finance, Ljubljana, 2006, 191.
5. De Santis Gustavo: Ageing Societies-Where Does the Economic Problem Lie? Social and Economic Aspects of Ageing Societies: An Important Social Development Issue-5th biannual European IUCISD Conference. Ljubljana : Institute for Economic Research, 1997, str. 149-175
6. Dimovski Vlado, Žnidaršič Jana: Ekonomski vidiki staranja prebivalstva v Sloveniji: Kako ublažiti posledice s pristopom aktivnega staranja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta v Ljubljani, 2006. 20 str.
7. Ilić Milena et al.: Prebivalstvo Slovenije 2004 in 2005. Ljubljana : Statistični urad RS, 2007. 274 str.
8. Javornik S. Jana: Socialni razgledi 2006. Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2006. 167 str.
9. Košir Franc, Kramberger Boris: Strateški razvojni program zdravstvenega zavarovanja v Republiki Sloveniji. Ljubljana : Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, 1998. 19 str.
10. Kraigher Tomaž: Nekatere možne smeri bodočega demografskega razvoja Slovenije in izbira predpostavk za nove projekcije prebivalstva. IB revija, Ljubljana, 39 (2005), 3, str. 71–84
11. Kraigher Tomaž: Projekcije prebivalstva Slovenije 1996-2070, delovni zvezki, letnik 7, št. 2. Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 1998. 46 str.
12. Likar Vojislav: Rodnostno vedenje Slovencev: nacionalno poročilo. Ljubljana : Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 1998. 128 str.
13. Maintaining Prosperity in An Ageing Society. Paris : OECD, 1998. 142 str.
14. Majcen Boris et al.: Analiza prihodnjih trendov slovenskega pokojninskega sistema z dinamičnim modelom splošnega ravnovesja. IB revija, Ljubljana, 39 (2005), 3. str. 54–70

15. Malačič Janez: Demografija. Teorija, analiza, metode in modeli. 5. izdaja. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 378 str.
16. Malačič Janez: Sodobno obnavljanje prebivalstva in delovne sile. Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1985. 221 str.
17. Mičković Slaven, Lenarčič Andreja: Izračun potencialnega BDP za potrebe izračuna učinkov staranja prebivalstva. IB revija, Ljubljana, 39 (2005), 3. str, 96-104
18. Progar Tanja: Ekonomske posledice staranja prebivalstva. Diplomsko delo. Maribor : Ekonomska – poslovna fakulteta, 2004. 62 str.
19. Ramovš Jože: Kakovostna starost: socialna gerontologija in gerontagogika. Ljubljana : Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska Akademija znanosti in umetnosti, 2003. 582 str.
20. Salomäki Aino: Public pension expenditure in the EPC and the European Commission projections: An analysis of the projection results. Brussels, 2006. 62 str.
21. Sambt Jože: Generacijski računi za Slovenijo. Magistrsko delo. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, 2004. 126 str.
22. Skirbekk Vegard: Age and Individual Productivity: A Literature Survey. F.G., ed., Vienna Yearbook of Population Research. Vienna : Austrian Academy of Sciences Press, 2004. 39. str.
23. Stanovnik Tine, Nataša Kump: Vpliv pokojninske reforme na socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva Slovenije. IB revija, Ljubljana, 40 (2006), 3, str. 4–18
24. Stanovnik Tine: Demografski trendi in vzdržnost pokojninskega sistema v Sloveniji. Prispevek v Zborniku Kapitalske družbe. Ljubljana : Ekonomska fakulteta v Ljubljani, 2007. 3 str.
[URL: http://www.kapitalska-druzba.si/_files/510/kad_zbornik2007_tine_stanovnik.pdf], 2008.
25. Ule Mirjana, Kuhar Metka: Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni modernosti. Ljubljana : Založba FDV in Center za socialno psihologijo, zbirka Psihologija vsakdanjega življenja, 2003. 156 str.
26. Urh Bojana: Staranje prebivalstva ter skrb za ostarele. Magistrsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2006. 73 str.
27. Vaan de Kaa Dirk J.: On International Migration and the Second Demographic Transition. Vladimir Ionstev ed., World in the Mirror of International Migration. Moscow : Maks Press 10, 2002, str. 79 – 84
28. Zelena knjiga: Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami. Brussels : Evropska komisija, 2004. 36 str.

VIRI

1. Ageing in OECD Countries: A Critical Policy Challenge, Social Policy Studies, 20. Paris : Organization for Economic Co-operation and Development, 1997. 111 str.
2. Bela knjiga, Skupaj za zdravje: strateški pristop EU za obdobje 2008-2013, COM(2007) 630. Bruselj : Komisija evropskih skupnosti, 2007. 10 str.
[URL: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sl/com/2007/com2007_0630sl01.pdf], 2007.
3. Dolgoročna vzdržnost javnih financ v EU. Bruselj : Komisija evropskih skupnosti, 2006
[URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0574:FIN:SL:HTML>], 2007.
4. Ekonomski izzivi 2007. Ljubljana : Urad za makroekonomske analize in razvoj, 2007, 142 str.
5. EUROSTAT: Average exit age from the labour force - total
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portalschema=PORTAL&p_product_code=EM021], 2008.
6. EUROSTAT: Demographic changes, Total fertility rate
[URL: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=REF_SD_DE&root=REF_SD_DE/sd_de/sd_de_dem/tsdde220], 2008.
7. Izbrani zdravstveni kazalniki Svetovne zdravstvene organizacije (SZO), za Slovenijo in EU, Inštitut za varovanje zdravja.
[URL: <http://www.ivz.si/index.php?akcija=podkategorija&p=56>], 2008.
8. Josipovič Damir: Razvoj rodnosti v Sloveniji v zadnjih desetih letih in njen vpliv na staranje prebivalstva, prispevek na konferenci statistični dnevi 2003. Ljubljana : Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.
[URL: <http://www.stat.si/radenci/referat/JOSIPOVIC.doc>], 2007
9. Kajzer Alenka: Izzivi dolgožive družbe v Sloveniji in primer Finske politike aktivnega staranja, prispevek na posvetu Državnega Sveta Republike Slovenije Ljubljana, 2007.
[URL: <http://www.ds-rs.si/kb/posveti/?View=entry&EntryID=82>], 2008
10. Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2005, Letno poročilo o poslovanju Zavoda 2007. Ljubljana : Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
[URL: <http://www.zpiz.si/src/ijz/>], 2008.
11. Nacionalno poročilo o strategijah socialne zaščite in socialnega vključevanja 2006-2008, Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2006. 77 str.
[URL: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/npszs_v_06_08_slo.pdf], 2007.

12. Nacionalno strateško poročilo o primernih in vzdržnih pokojninah Republike Slovenije 2005. Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2005. 35 str.
[URL: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/nsp_pokojnine.pdf], 2008.
13. Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2008. Ljubljana : Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, 2008. 27 str.
14. Program stabilnosti – dopolnitev 2007. Vlada Republike Slovenije, 2007.
[URL: http://www.mf.gov.si/slov/tekzib/program_stabilnosti_2007.pdf]. 2008.
15. Statistični letopis Republike Slovenije, različni letniki. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2007.
[URL: <http://www.stat.si/>], 2008.
16. SI-STAT podatkovni portal. Statistični urad Republike Slovenije.
[URL: <http://www.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp>], 2008
17. Strategija za dvig rodnosti v Sloveniji. Delovno gradivo. Ljubljana : Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2006. 29 str.
[URL: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija_rodnost_osnutek_151106.pdf], 2007.
18. The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 Member States on pensions, health care, long term care, education and unemployment transfers (2004-2050). Brussels : Evropska komisija, 2006. 207 str.
[URL: http://www.lex.unict.it/eurolabor/documentazione/altridoc/rapporti/dg_febbraio06.pdf], 2007.
19. Toth Martin: Koriščenje zdravstvenih storitev po življenjskih obdobjih, zlasti po 65. letu starosti. Ljubljana : Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, 2004.
20. Vertot Nelka: 1. oktober – mednarodni dan starejših. Ljubljana : Statistični urad Republike Slovenije, 2007.
[URL: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1180], 2008.
21. Zupančič Magda: Strategija aktivnega staranja. Posveti Državnega sveta Republike Slovenije, 2007.
[URL: <http://www.ds-rs.si/kb/posveti/?View=entry&EntryID=80>], 2008.

PRILOGE

SLOVARČEK UPORABLJENIH IZRAZOV:

EU-15 označuje 15 držav v Evropski uniji preden se je 1. maja 2004 pridružilo še 10 držav. Države EU-15 so: Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska, Velika Britanija.

EU-25 je okrajšava za Evropsko unijo s 25 državami članicami. 25 je bilo število članic med 1. majem 2004 in 1. januarjem 2007. Države EU-25 so: Avstrija, Belgija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Madžarska, Malta, Poljska, Portugalska, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija.

EU-27 je okrajšava za Evropsko unijo s 27 državami članicami. 27 je število članic od 1. januarja 2007 naprej, ko sta Bolgarija in Romunija tudi postali članici. Države članice EU-27 so: Avstrija, Belgija, Bolgarija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Madžarska, Malta, Poljska, Portugalska, Romunija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Velika Britanija.

Tabela 1: Število prebivalcev in naravno gibanje prebivalstva

	Prebivalstvo po stanju 30. 6.	Prebivalstvo po stanju 31. 12.	Število			Koefficienti na 1000 prebivalcev		
			živorojeni	umrli	naravni prirast	živorojeni	umrli	naravni prirast
1950	1.466.881	1.474.149	35.992	17.335	18.657	24,5	11,8	12,7
1951	1.480.245	1.486.341	34.819	18.497	16.322	23,5	12,5	11,0
1952	1.493.550	1.500.759	34.165	15.617	18.548	22,9	10,4	12,5
1953	1.508.428	1.515.228	33.754	14.948	18.806	22,4	9,9	12,5
1954	1.521.485	1.527.741	31.828	14.897	16.931	20,9	9,8	11,1
1955	1.533.998	1.540.255	32.096	15.109	16.987	20,9	9,8	11,1
1956	1.545.591	1.550.957	31.466	16.351	15.115	20,4	10,6	9,8
1957	1.556.521	1.562.088	30.086	14.545	15.541	19,3	9,3	10,0
1958	1.566.979	1.571.873	28.284	14.082	14.202	18,0	9,0	9,0
1959	1.576.204	1.580.535	28.429	15.357	13.072	18,0	9,7	8,3
1960	1.580.145	1.588.904	27.825	15.145	12.680	17,6	9,6	8,0
1961	1.595.450	1.599.357	28.955	14.013	14.942	18,1	8,8	9,3
1962	1.604.980	1.607.941	29.035	15.866	13.169	18,1	9,9	8,2
1963	1.614.414	1.626.000	29.174	15.102	14.072	18,1	9,4	8,7
1964	1.630.553	1.638.227	29.184	16.729	12.455	17,9	10,3	7,6
1965	1.650.413	1.660.092	30.587	15.987	14.600	18,5	9,7	8,8
1966	1.669.606	1.679.717	30.941	15.248	15.693	18,5	9,1	9,4
1967	1.690.939	1.699.339	29.824	16.353	13.471	17,6	9,7	7,9
1968	1.703.708	1.709.752	28.580	17.446	11.134	16,8	10,2	6,6
1969	1.714.022	1.719.906	27.883	18.564	9.319	16,3	10,8	5,5
1970	1.726.513	1.731.787	27.432	17.354	10.078	15,9	10,1	5,8
1971	1.738.101	1.744.882	28.278	17.425	10.853	16,3	10,0	6,3
1972	1.751.506	1.759.584	28.713	18.153	10.560	16,4	10,4	6,0
1973	1.766.125	1.773.809	29.548	17.614	11.934	16,7	9,9	6,8
1974	1.782.470	1.790.229	28.625	17.206	11.419	16,0	9,6	6,4
1975	1.800.022	1.808.707	29.786	18.180	11.606	16,5	10,1	6,4
1976	1.819.276	1.831.790	30.339	18.157	12.182	16,8	10,0	6,8
1977	1.839.358	1.852.963	29.904	17.633	12.271	16,2	9,6	6,6
1978	1.862.620	1.872.133	30.354	18.357	11.997	16,3	9,9	6,4
1979	1.882.304	1.893.064	30.604	18.148	12.456	16,2	9,6	6,6
1980	1.901.208	1.909.566	29.902	18.820	11.082	15,7	9,9	5,8
1981	1.917.469	1.924.690	29.220	18.733	10.487	15,2	9,8	5,4
1982	1.924.877	1.929.292	28.894	19.647	9.247	15,0	10,2	4,8
1983	1.933.104	1.937.588	27.200	20.703	6.497	14,1	10,7	3,4
1984	1.942.802	1.948.577	26.274	20.214	6.060	13,5	10,4	3,1
1985	1.973.151	1.975.273	25.933	19.854	6.079	13,1	10,0	3,1
1986	1.980.718	1.985.486	25.570	19.499	6.071	12,9	9,8	3,1
1987	1.989.462	1.994.066	25.592	19.837	5.755	12,9	10,0	2,9
1988	1.999.988	1.996.325	25.209	19.126	6.083	12,6	9,6	3,0
1989	1.999.404	1.996.377	23.447	18.669	4.778	11,7	9,3	2,4
1990	1.998.090	1.999.945	22.368	18.555	3.813	11,2	9,3	1,9
1991	2.001.768	1.998.912	21.583	19.324	2.259	10,8	9,7	1,1
1991	2.001.768	1.998.912	21.583	19.324	2.259	10,8	9,7	1,1
1992	1.995.832	1.994.084	19.982	19.333	649	10,0	9,7	0,3
1993	1.990.623	1.989.408	19.793	20.012	-219	9,9	10,0	-0,1
1994	1.988.850	1.989.477	19.463	19.359	104	9,8	9,7	0,1

Nadaljevanje Tabele 1

	Prebivalstvo po stanju 30. 6.	Prebivalstvo po stanju 31. 12.	Število			Koefficienti na 1000 prebivalcev		
			živorojeni	umrli	naravni prirast	živorojeni	umrli	naravni prirast
1995	1.987.505	1.990.266	18.980	18.968	12	9,5	9,5	0,0
1996	1.991.169	1.986.989	18.788	18.620	168	9,5	9,4	0,1
1997	1.986.848	1.984.923	18.165	18.928	-763	9,1	9,5	-0,4
1998	1.982.603	1.978.334	17.856	19.039	-1.183	9,0	9,6	-0,6
1999	1.985.557	1.987.755	17.533	18.885	-1.352	8,8	9,5	-0,7
2000	1.990.272	1.990.094	18.180	18.588	-408	9,1	9,3	-0,2
2001	1.992.035	1.994.026	17.477	18.508	-1.031	8,8	9,3	-0,5
2002	1.995.718	1.995.033	17.501	18.701	-1.200	8,8	9,4	-0,6
2003	1.996.773	1.996.433	17.321	19.451	-2.130	8,7	9,7	-1,1
2004	1.997.004	1.997.590	17.961	18.523	-562	9,0	9,3	-0,3
2005	2.001.114	2.003.358	18.157	18.825	-668	9,1	9,4	-0,3
2006	2.008.516	2.010.377	18.932	18.180	752	9,4	9,1	0,4

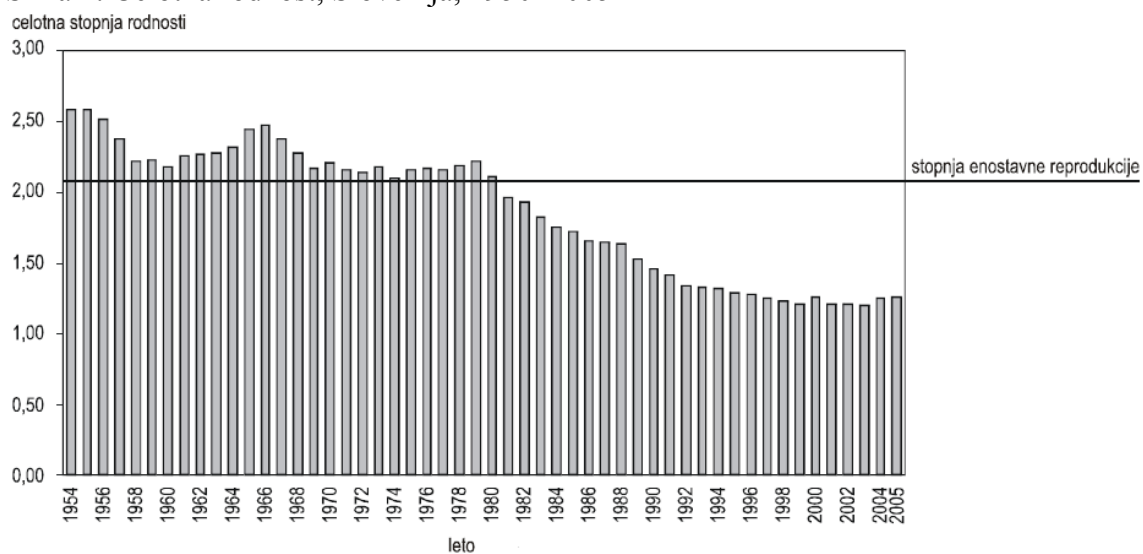
Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2007.

Tabela 2: Spremembe prebivalstva v izbranih starostnih skupinah od leta 2005 do 2050

Eurostat: osnovni scenarij, EU-25 (v tisočih)	2005-2050	2005-2010	2010-2030	2030-2050
Celotno prebivalstvo	-2.1%	+1.2%	+1.1%	-4.3%
Otroci (0-14)	-19.4%	-3.2%	-8.9%	-8.6%
Mladi (15-24)	-25.0%	-4.3%	-12.3%	-10.6%
Odrasli (25-39)	-25.8%	-4.1%	-16.0%	-8.0%
Odrasli (40-54)	-19.5%	+4.2%	-10.0%	-14.1%
Odrasli (55-64)	+8.7%	+9.6%	+15.5%	-14.1%
Odrasli (65-79)	+44.1%	+3.4%	+37.4%	+1.5%
Odrasli (80+)	+180.5%	+17.1%	+57.1%	+52.4%

Vir: Zelena knjiga, 2004, str. 11.

Slika 1: Celotna rodnost, Slovenija, 1950–2005

Vir: Ilić et al., 2007, str. 99.

Tabela 3: Povprečna starost umrlih v Sloveniji, v letih, 1954–2006

Leto	Povprečna starost umrlih, v letih
1954	57,2
1955	57,4
1956	59,7
1957	59,5
1958	60,8
1959	61,8
1960	63
1961	62,6
1962	63,6
1963	62,4
1964	63,8
1965	62,2
1966	62,5
1967	63,8
1968	64,1
1969	64,6
1970	64,2
1971	64
1972	65,2
1973	65,3
1974	65,9
1975	66,3
1976	66,3
1977	66

Nadaljevanje Tabele 3

Leto	Povprečna starost umrlih, v letih
1978	66,5
1979	66,8
1980	67,1
1981	67,2
1982	67,4
1983	68,2
1984	68,4
1985	68,7
1986	69,1
1987	68,8
1988	69,1
1989	69,3
1990	70,1
1991	70
1992	70,1
1993	70,3
1994	70,3
1995	70,9
1996	71,1
1997	71,4
1998	71,3
1999	71,5
2000	71,8
2001	71,7
2002	72,3
2003	72,5
2004	72,5
2005	73,3
2006	73,2

Vir: SI-STAT podatkovni portal.

Tabela 4: Osnovni podatki o umrlih, Slovenija, letno 1954 - 2006

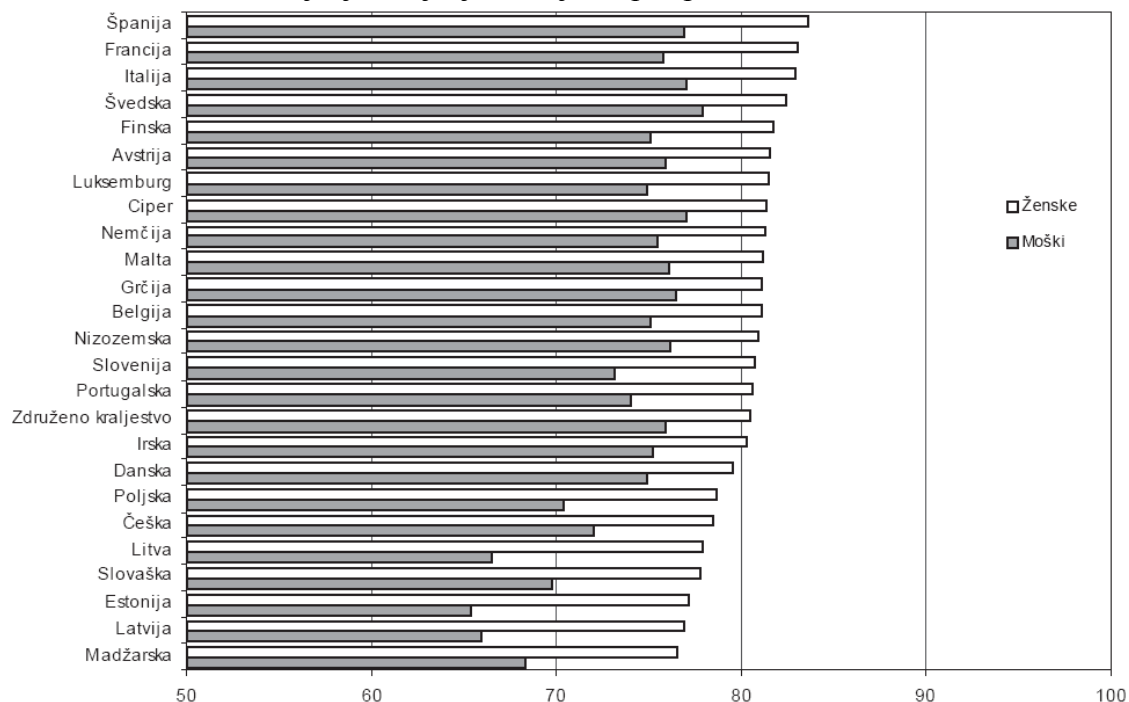
Leto	Umrli - moški	Umrli - ženske	Umrli skupaj	Umrli dojenčki
1954	7.495	7.402	14.897	1.822
1955	7.570	7.539	15.109	1.820
1956	8.381	7.970	16.351	1.593
1957	7.366	7.179	14.545	1.276
1958	7.066	7.016	14.082	1.119
1959	7.858	7.499	15.357	1.036
1960	7.833	7.312	15.145	977
1961	7.218	6.795	14.013	850
1962	8.145	7.721	15.866	870

Nadaljevanje Tabele 4

Leto	Umrli - moški	Umrli - ženske	Umrli skupaj	Umrli dojenčki
1963	8.027	7.075	15.102	864
1964	8.761	7.968	16.729	820
1965	8.488	7.499	15.987	905
1966	8.167	7.081	15.248	806
1967	8.561	7.792	16.353	797
1968	9.227	8.219	17.446	774
1969	9.942	8.623	18.565	708
1970	9.234	8.119	17.353	673
1971	9.310	8.115	17.425	721
1972	9.711	8.442	18.153	603
1973	9.142	8.472	17.614	625
1974	9.108	8.098	17.206	543
1975	9.592	8.588	18.180	514
1976	9.441	8.716	18.157	590
1977	9.427	8.206	17.633	526
1978	9.812	8.545	18.357	503
1979	9.561	8.587	18.148	472
1980	9.874	8.946	18.820	457
1981	9.776	8.957	18.733	384
1982	10.329	9.318	19.647	405
1983	10.878	9.825	20.703	377
1984	10.436	9.778	20.214	365
1985	10.228	9.626	19.854	338
1986	9.985	9.514	19.499	305
1987	10.247	9.590	19.837	285
1988	9.899	9.227	19.126	251
1989	9.732	8.937	18.669	191
1990	9.517	9.038	18.555	187
1991	9.798	9.526	19.324	178
1992	9.948	9.385	19.333	177
1993	10.265	9.747	20.012	134
1994	9.815	9.544	19.359	126
1995	9.630	9.338	18.968	105
1996	9.498	9.122	18.620	89
1997	9.649	9.279	18.928	94
1998	9.726	9.313	19.039	93
1999	9.671	9.214	18.885	79
2000	9.557	9.031	18.588	89
2001	9.654	8.854	18.508	74
2002	9.696	9.005	18.701	67
2003	10.075	9.376	19.451	69
2004	9.479	9.044	18.523	66
2005	9.413	9.412	18.825	75
2006	9.270	8.910	18.180	64

Vir: SI-STAT podatkovni portal.

Slika 2: Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu po spolu, države EU25, 2003

Vir: EUROSTAT.

Tabela 5 : Meddržavne selitve, priseljeni, odseljeni ter selitveni prirast, Slovenija, 1961 – 2006

Leto	Meddržavne selitve - priseljeni iz tujine	Meddržavne selitve - odseljeni v tujino	Meddržavne selitve - selitveni prirast s tujino
1961	6.537	5.707	830
1962	7.373	5.357	2.016
1963	8.850	6.056	2.794
1964	9.364	5.999	3.365
1965	10.513	6.250	4.263
1966	9.457	5.046	4.411
1967	9.272	5.686	3.586
1968	7.051	6.112	939
1969	7.834	6.705	1.129
1970	7.168	5.665	1.503
1971	7.442	4.913	2.529
1972	7.832	4.475	3.357
1973	8.271	4.956	3.315
1974	9.646	5.281	4.365
1975	11.325	4.479	6.846
1976	12.682	4.570	8.112
1977	13.132	5.113	8.019
1978	12.770	5.432	7.338
1979	13.877	5.780	8.097
1980	11.983	6.710	5.273

Nadaljevanje Tabele 5

Leto	Meddržavne selitve - priseljeni iz tujine	Meddržavne selitve - odseljeni v tujino	Meddržavne selitve - selitveni prirast s tujino
1981	11.482	7.220	4.262
1982	10.644	6.207	4.437
1983	9.781	5.977	3.804
1984	9.224	5.910	3.314
1985	8.912	5.386	3.526
1986	9.194	5.294	3.900
1987	8.580	4.124	4.456
1988	7.782	4.089	3.693
1989	7.151	4.730	2.421
1990	7.075	4.908	2.167
1991	5.989	9.060	-3.071
1992	3.461	3.848	-387
1993	2.745	1.390	1.355
1994	1.919	983	936
1995	5.879	3.372	2.507
1996	9.495	2.985	6.510
1997	7.889	5.447	2.442
1998	4.603	6.708	-2.105
1999	4.941	2.606	2.335
2000	6.185	3.570	2.615
2001	7.803	4.811	2.992
2002	9.134	7.269	1.865
2003	9.279	5.867	3.412
2004	10.171	8.269	1.902
2005	15.041	8.605	6.436
2006	20.016	13.749	6.267

Vir: SI-STAT podatkovni portal.

Tabela 6: Predpostavke in nekateri rezultati osnovne projekcije prebivalstva Slovenije, 2004 in projekcije 2010–2050 (po Eurostatu)

	2004	2010	2015	2020	2030	2040	2050
PREDPOSTAVKE PROJEKCIJ:							
Pričakovano trajanje življenja: - moški	73,5	73,9	75,0	76,1	77,9	79,0	79,8
- ženske	81,1	81,2	82,0	82,8	83,8	84,6	85,2
Koeficient celotne rodnosti	1,25	1,27	1,38	1,46	1,50	1,50	1,50
Selivni prirast	1902	5879	3809	5298	6998	6878	6653
REZULTATI PROJEKCIJ:							
Število prebivalcev 30. 6. (v tisoč)	1997,0	2016,2	2018,7	2016,5	2004,7	1962,5	1897,1
0–14 let	288,9	272,0	272,0	273,1	256,3	237,2	244,1
15–64 let	1405,1	1411,8	1382,8	1327,2	1241,1	1164,7	1061,0
65 let in več	303,0	332,4	363,9	416,2	507,3	560,6	592,0
80 let in več	58,8	79,5	94,4	103,8	128,8	180,1	200,4
Indeks odvisnosti starega prebivalstva	21,6	23,5	26,3	31,4	40,9	48,1	55,8
Starostna sestava (v %)							
0–14 let	14,5	13,5	13,5	13,5	12,8	12,1	12,9
15–64 let	70,4	70,0	68,5	65,8	61,9	59,3	55,9
65 let in več	15,2	16,5	18,0	20,6	25,3	28,6	31,2
Indeks rasti (2004=100)							
Število prebivalcev 30. 6.	100,0	101,0	101,1	101,0	100,4	98,3	95,0
0–14 let	100,0	94,2	94,1	94,6	88,7	82,1	84,5
15–64 let	100,0	100,5	98,4	94,5	88,3	82,9	75,5
65 let in več	100,0	109,7	120,1	137,3	167,4	185,0	195,4

Vir: SI-STAT podatkovni portal.

Tabela 7: Projekcije stopenj delovne aktivnosti (osnovna varianta)

Starost	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
15-19	8,1	8,1	7,6	7,6	7,4	7,7	8,0	8,0	7,9	7,8
20-24	43,8	42,0	40,3	39,2	39,4	39,6	40,8	41,4	41,3	40,8
25-29	78,2	74,3	72,9	71,5	70,7	71,1	71,4	72,5	73,0	72,8
30-34	91,1	91,4	89,9	89,4	88,8	88,5	88,7	88,9	89,4	89,6
35-39	92,0	94,0	94,2	93,6	93,2	92,7	92,5	92,7	92,9	93,3
40-44	88,4	92,2	93,2	93,6	93,2	92,8	92,1	91,9	92,1	92,4
45-49	84,7	88,8	91,5	92,4	92,7	92,4	92,1	91,6	91,4	91,6
50-54	72,5	74,9	78,0	83,1	84,1	85,4	84,9	84,7	84,3	84,2
55-59	41,4	51,2	52,5	61,0	64,5	69,1	69,9	69,2	69,3	69,0
60-64	13,5	25,8	32,4	30,0	35,1	35,8	38,6	38,9	38,3	38,4
65-69	7,6	9,2	16,9	16,4	16,1	16,2	16,0	16,4	16,3	16,0
15-69	61,0	63,8	64,9	64,6	64,7	64,1	63,5	62,9	62,5	63,1

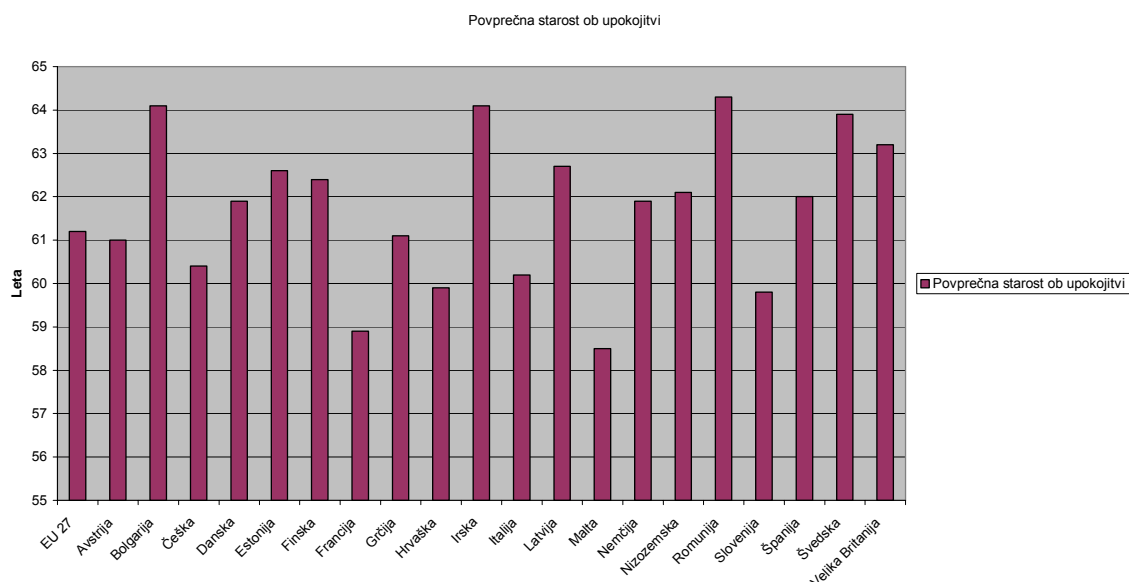
Vir: Program stabilnosti 2007, str. 40.

Tabela 8: Celotna javna poraba za izobraževanje, izražena kot delež v BDP za nekatere države EU, 2002 - 2050

Država	Celotna javna poraba za izobraževanje, izražena kot delež v BDP				Razlika 2050/2002 v odstotnih točkah
	2002	2010	2030	2050	
Belgija	5,6	5,2	5,0	5,0	-0,6
Češka	3,9	3,3	3,0	3,1	-0,8
Danska	7,6	7,5	7,3	7,5	-0,1
Nemčija	4,0	3,6	3,3	3,3	-0,7
Estonija	5,3	3,8	3,8	3,6	-1,7
Španija	4,0	3,2	3,0	3,1	-0,9
Francija	5,0	4,7	4,5	4,5	-0,5
Italija	4,3	3,9	3,5	3,7	-0,6
Madžarska	4,5	3,9	3,5	3,8	-0,7
Nizozemska	4,7	4,7	4,6	4,6	-0,1
Avstrija	5,1	4,6	4,2	4,1	-1,0
Poljska	5,2	3,9	3,0	3,1	-2,1
Slovenija	5,4	4,6	4,7	4,9	-0,5
Slovaška	3,8	3,0	2,2	2,4	-1,4
Finska	6,0	5,6	5,4	5,3	-0,7
Švedska	7,2	6,7	6,6	6,4	-0,8
Velika Britanija	4,5	4,2	4,1	4,0	-0,5

Vir: The impact of ageing on public expenditure, 2006, str. 176.

Slika 3: Povprečna starost ob upokojitvi za nekatere evropske države v letu 2006

Vir: EUROSTAT.